ZOZOLALA

tweemaandelijks stripinformatieblad gratis augustus/september 1991 week 32 t/m 40 58

Bij de voorplaat:
"L'offrande" uit het album
"Troubles Fêtes"

Zomer

We hebben ons dit nummer aangepast aan het jaargetijde en zijn dus wat dunner gekleed. Als de gure herfstwinden rond de redaktieruimte gieren en nog later de kachel weer op volle toeren draait trekken we weer een extra trui aan. De kwantiteit mag dan wat minder zijn, de kwaliteit is nog steeds gewaarborgd. Naast de vertrouwde rubrieken hebben we wat nieuws over François Bourgeon, vertelt de sympathieke Régis Loisel over zijn werk en wordt het oeuvre van Matthias Schultheiss besproken. Op Acacialaan 21 werd ondanks langdurig bellen niet opengedaan. De buren wezen ons op de afwezigheid van de caravan in de straat, zodat het ontbreken van deze rubriek voor rekening van de zomer is.
Tot ziens op de Striptweedaagse!

ML

ZozoLala-stripwinkels in Nederland

DE BOEKENHALTE
Assendorperstraat 103
8012 DH Zwolle
(038-221077)

DE BOEKENWURM
Corneliuslaan 22
6413 GT Heerlen
(045-228082)

BOES
Lievevrouwestraat 33
4611 JJ Bergen op Zoom
(01640-59366)

BOLSTER
Koninginnesingel 43
5911 KD Venlo
(077-544069)

BOEKHANDEL
EN LEESBIBLIOTHEEK
't CENTRUM
Korte Singelstraat 20a, Schiedam
010 - 426 25 84
Nieuwstraat 3, Delft
015 - 14 44 90

BOOKERS & STRIPPERS
Boterstraat 19
1811 HP Alkmaar
(072-121916)

DUMPIE
Nieuwe Rijn 18
2312 JC Leiden
(071-126404)

FRANKA
Torenstraat 9 (Torenpassage)
4811 XV Breda
(076-214153)

HET GELE TEKEN
Grote Oost 37
1621 BR Hoorn
(02290-18623)

NOORD
1e Middellandstraat 110-c
3021 BH Rotterdam
(010-4258756)

NOORD
Zaagmolendrift 33
3036 JX Rotterdam
(010-4664368)

DE NOORMAN
Koningstraat 9
6511 LA Nijmegen
(080-226146)

OBELIX
Ten Katestraat 26A
1053 CG Amsterdam
(020-855100)

PANDA
Frederikstraat 955-959
2514 LJ Den Haag
(070-3635950)

PAPYRUS
Raadhuisstraat 81
4701 PN Roosendaal
(01650-62624)

PEP
Oude Aa 1
5701 PZ Helmond
(04920-49222)

HET PERRON
St. Janstraat 13
4331 KA Middelburg
(01180-34747)

PIET SNOT
Vismarkt 3
3511 KR Utrecht
(030-318472)

DE RAT
Korfmakersstraat 3
8911 LA Leeuwarden
(058-151600)

RICHARD
Rombout Hogerbeetsstraat 78
1052 HX Amsterdam
(020-842923)

SJORS
Scheffersplein 1
3311 EJ Dordrecht
(078-142012)

SPIRIT
Hinthamerstraat 90
5211 MS 's-Hertogenbosch
(073-145530)

TOMMY
Nieuwlandstraat 14
5038 SN Tilburg
(030-358319)

DE TWEEDE LEZER
Eerste Wormenseweg 102
7331 DK Apeldoorn
(055-427202)

YENDOR
Korte Hoogstraat
3011 GL Rotterdam
(010-4331710)

PAULUS
Verdronkenoord 62
1811 BG Alkmaar
(072-126041)

PLAATJES-BOEKJES
Herenstraat 7
1211 CA Hilversum
(035-233646)

SNOEK
Eerste van Swindenstraat 545
1093 LC Amsterdam
(020-6684764)

ZozoLala-stripwinkels in België

ALFA STRIP
Nieuwstraat 12
2440 Geel
(014/58.43.80)

CARAPACES
Parijsstraat 16
3000 Leuven
(016/22.58.40)

COMIC STRIPS
Adegemstraat 85
2800 Mechelen
(015/20.69.70)

DE GALLIËR
Beekstraat 46
3800 St. Truiden
(011/67.17.39)

GOBELIJN
Mechelsestraat 35
3000 Leuven
(016/23.55.86)

MEKANIK STRIP
St. Jacobsmarkt 73
2000 Antwerpen
(03/234.23.47)

PIERKE
Frans van Rijhovelaan 312
9000 Gent
(091/27.70.86)

SLOEBERKE
Zwevegemstraat 11
8500 Kortrijk
(056/21.96.68)

DE STRIEP
Katelijnestraat 42
8000 Brugge
(050/33.71.12)

DE STRIPOMAAN
KardinaalCardijnstraat 3
1500 Halle
(02/356.15.89)

TISTJEN DOP
Paterstraat 120
2300 Turnhout
(014/42.88.29)

WONDERLAND
Paardsdemerstraat 17
3500 Hasselt
(011/22.82.00)

Loisel: 'Ik wil geen gevangene zijn van de documentatie'

Carl Bieker

In Kortrijk hadden we een gesprek met Regis Loisel, *in Nederland wel het meest bekend als tekenaar van* Op zoek naar de Tijdvogel. Regis Loisel *(1951) debuteerde in 1972 als striptekenaar met enkele korte verhalen in bladen als Pilote, Mormoil, Echo de Savanes en Fluïde Glaciale. In 1975 besluit hij om samen met onder meer Cabanes en Letendre een nieuw stripblad te beginnen: Tousse-Bourin. In ditzelfde blad, dat overigens maar 4 nummers lang blijft bestaan, doet Loisel de eerste aanzet voor wat later een hoog gewaardeerde serie zal zijn:* Op zoek naar de Tijdvogel. *In ZozoLala 38 plaatsten we reeds een in zwart-wit uitgevoerde pagina van deze eerste Tijdvogel. Pas zes jaar later besluit Loisel om de Tijdvogel samen met Letendre in een nieuw verenpak te steken. De vier delen werden met gretigheid door veel striplezers ontvangen. Sinds kort is op de Nederlandse markt het eerste deel van een nieuwe serie van de hand van Loisel verschenen:* Peter Pan.
We hebben Loisel tussen twee signeersessies door een aantal vragen kunnen stellen over Op zoek naar de Tijdvogel en over het langverwachte eerste deel van Peter Pan. Loisel had het druk die dag en als levensgenieter, zoals hij zichzelf beschreef, moest hij die dag wel wat concessies doen.

Je hebt, als ik het zo mag uitdrukken, een losse, bijna zwierige tekenstijl. Resultaat van langdurige studie of meer een natuurlijk proces?

Ik heb inderdaad geen "preciese" tekentechniek. In Op zoek naar de Tijdvogel en Peter Pan gebruik ik geen klare lijn en ook geen realistische stijl. Ik ben begonnen te werken vanuit een stijl die je bij Disney aantreft. Een humoristische, open stijl die ook bij de eerste aanzetten voor Op zoek naar de Tijdvogel nog terug te vinden is. Al gauw ben ik echter in een andere stijl verder gegaan. Dat ging geleidelijk aan, omdat ik me naast Disney oriënteerde op andere stripmakers, zoals de auteurs van het blad MAD, Franquin en Goossens. Maar ook een tekenaar als Gustave Doré heeft me in mijn werk beïnvloed! Ik heb vooral in het begin nogal wat realistisch werk afgeleverd, gravure-achtige prenten, aquarellen, echt van alles. Ik heb geen opleiding gevolgd of zo. Ik ben volledig autodidact en heb mezelf ontwikkeld door veel studie naar anderen te verrichten.

Wat veel mensen bezighoudt is een vervolg op de serie Op zoek naar de Tijdvogel, *je eerste grote stripserie. Zit er nog een vervolg aan te komen?*

Op zoek naar de Tijdvogel is afgesloten, althans de eerste episode. Een vervolg zit er wel in, maar op welke termijn is nog onduidelijk. Zeker is wel dat ik dit vervolg met Letendre zal maken, net als de vorige delen. Het zal naar alle waarschijnlijkheid gaan om twee albums, met in de hoofdrol Bolster. We vinden onze held op retour twaalf jaar later terug. Hij is dan echt oud, teleurgesteld en zit tegen gekte aan. In feite gaan de twee albums over de laatste dagen van Bolster. Er staat

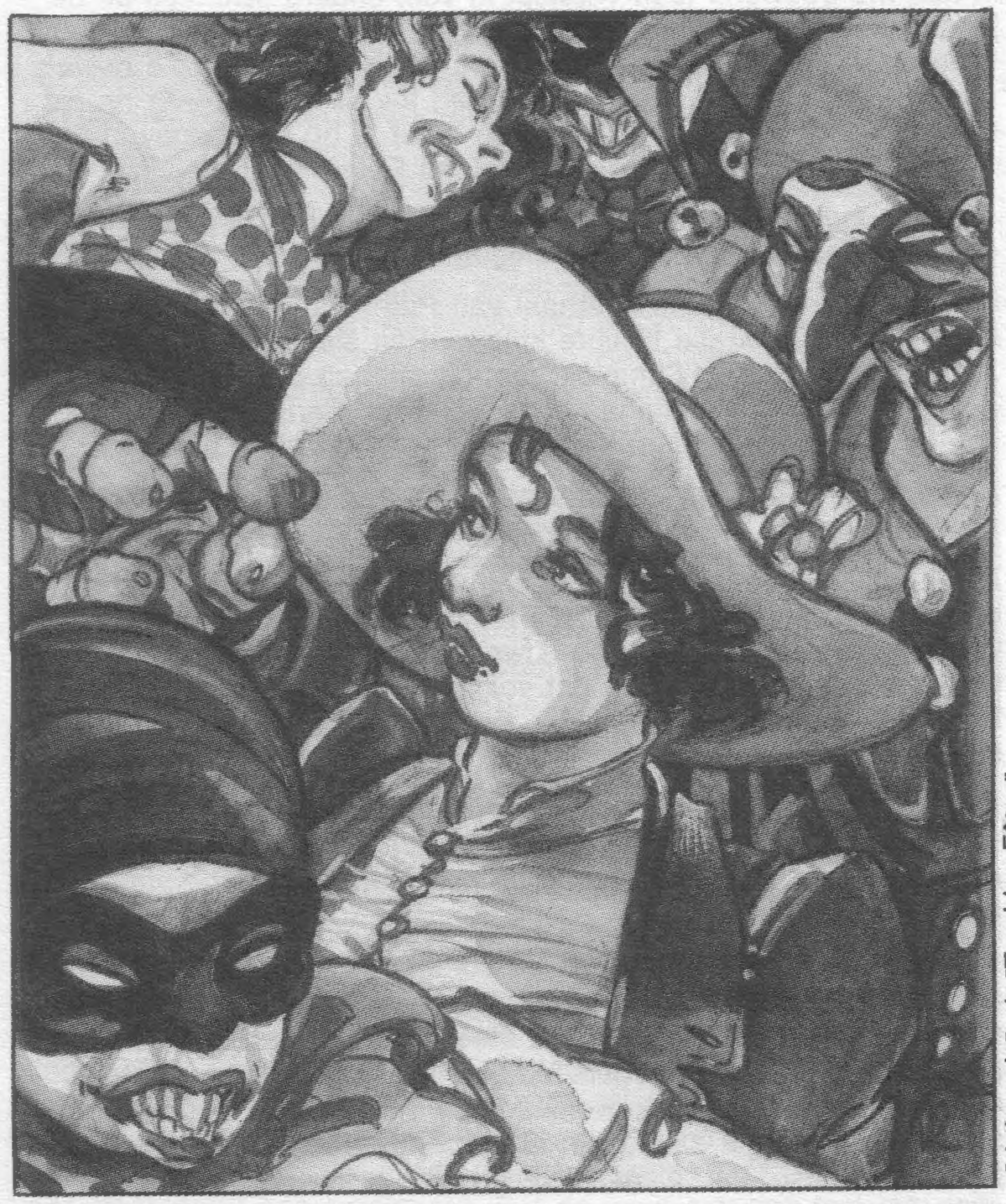

"Cérémonie" uit "Troubles Fêtes"

van deze verhalen nog niets op papier, het zit nog allemaal in onze hoofden.
De komende tijd word ik echter helemaal in beslag genomen door het werken aan Peter Pan. En dat gaat toch echt voor.

Kreeg je van Letendre complete scenario's voor de Tijdvogelreeks aangeleverd?

Nee, de scenario's maakten we samen en vervolgens zette ik het op papier. Het is ook niet zo, dat het hele verhaal al van begin tot einde vaststond. We hadden wel een basisidee, maar we wisten nog niet waar het verhaal precies heen zou gaan. Sommige tekenaars kunnen zo niet werken en laten het verhaal plaat voor plaat vastleggen. Zo kan ik niet werken. Ik vind het daarbij veel te leuk om het verhaal geleidelijk aan te ontdekken.

Was er nu ooit sprake van dat Op zoek naar de Tijdvogel een serie van 7 delen zou worden?

Nee, ik heb dat gerucht zelf ook wel eens opgevangen, maar het is niet waar. Het zou vanaf het begin om 4 delen gaan. Er is waarschijnlijk verwarring ontstaan omdat het gezelschap in Op zoek naar de Tijdvogel 7 dagen heeft om hun wereld van de ondergang te redden.

Aan Peter Pan *werk je alleen. Hangt dat samen met het feit dat het scenario al geleverd wordt door het boek van James Barrie?*

Ten dele ligt het verhaal wel vast, maar voor alle duidelijkheid wil ik zeggen dat het niet gaat om een bewerking van het boek van Barrie. Ik gebruik weliswaar dezelfde personen en ook qua sfeer zet ik hetzelfde neer, maar voor de rest is het een hele eigen invulling van het verhaal.
Ik heb er deze keer bewust voor gekozen om in mijn eentje een stripserie te maken. Ik ervaar het niet als moeilijker dan voorheen. Ik vind het ook wel eens leuk om iets helemaal zelf af te ronden. Bovendien is het zo, dat ik me nog altijd meer verteller voel dan striptekenaar. Ik voel me dus ook wel thuis op de stoel van de scenarist. Trouwens, ook de Tijdvogel is qua scenario een project dat een samenwerking is van Letendre en mij.

Waarom heb je gekozen voor een strip waarbij je je verlaat op de figuren en de sfeer uit de roman van James Barrie?

Het is een passie voor een verhaal uit mijn jeugd. Het idee hiervoor ontstond reeds in 1983. Ik stelde mezelf de vraag: "Waarom wordt een personage als Peter op een zekere dag opeens Peter Pan? Hoe gaat een jongen zonder uitzicht, zonder kansen, om met het dagelijks leven? Hij houdt zich overeind met zijn dromen, maar daar staan evenzovele nachtmerries tegenover". Ik heb me trouwens toen verdiept in veel andere schoffies uit de jongensboeken van toen. Zo heb ik ook nog een moment overwogen om Pinokkio te bewerken, dat is helemaal zo'n duivels verhaal. Maar toen ik die ideeën kreeg had ik gewoonweg de tijd niet om ze uit te voeren. Bovendien moet je op een gegeven moment keuzes maken. En zo ontstond Peter Pan.

Waarom is het eerste deel van Peter Pan *in London gesitueerd? Om een sfeer à la Dickens te krijgen?*

Min of meer. Ik wilde het verhaal van Peter Pan dicht bij het leven van toen, bij die folklore krijgen. Een sfeer bereiken à la Dr. Jeckyll en Mr. Hyde. Compleet met de mist en die intense droefheid. Ik had overigens net zo goed het Parijs aan het eind van de 19e eeuw kunnen kiezen. Dat heeft dezelfde atmosfeer.

Kunnen we Peter Pan *karakteriseren als een strip die gaat over het leven tussen droom en werkelijkheid?*

Peter Pan is drama. Zoals ik al zei, wil ik proberen het trieste bestaan van die kinderen uit die tijd weer te geven. Dromen zijn voor die knapen een tijdelijke uitweg uit de ellende. Kinderen vergeten snel, ze huilen en het volgende moment staan ze weer te schateren van het lachen. De ziel van het kind is in dat contrast neergelegd.

In het eerste deel is nog weinig sprake geweest van die lach, terwijl de tranen en de ellende al ruimschoots aan bod zijn gekomen. Gebruik je daarom in dit deel de overwegend sombere kleuren?

Ik heb bewust zo min mogelijk de contrasten tusen licht en donker opgezocht. Uiteraard hoort bij een nachtelijke scène het donker, maar ook in de gevallen waar ik meer licht kon gebruiken heb ik dit zoveel mogelijk vermeden. Wat wil je? Ik presenteer de lezer een wereld die hard is, gewelddadig, vol obscuriteit. Het heeft te maken met de hele ambiance: ik beschrijf het nachtleven in al haar triestheid. Twee dingen vallen dan op: In een donkere atmosfeer moet je je personages echt gaan "grimeren" om hun expressies, emoties duidelijk te laten worden. De gevoelsuitingen van mijn personen worden dan bijna karikaturaal, om toch het gewenste effect te bereiken. Daarnaast is het zo dat die enkele pagina's in het eerste deel die echt licht zijn ook gelijk bruisend overkomen, als een enorm contrast. Je bereikt dan een optimaal effect.

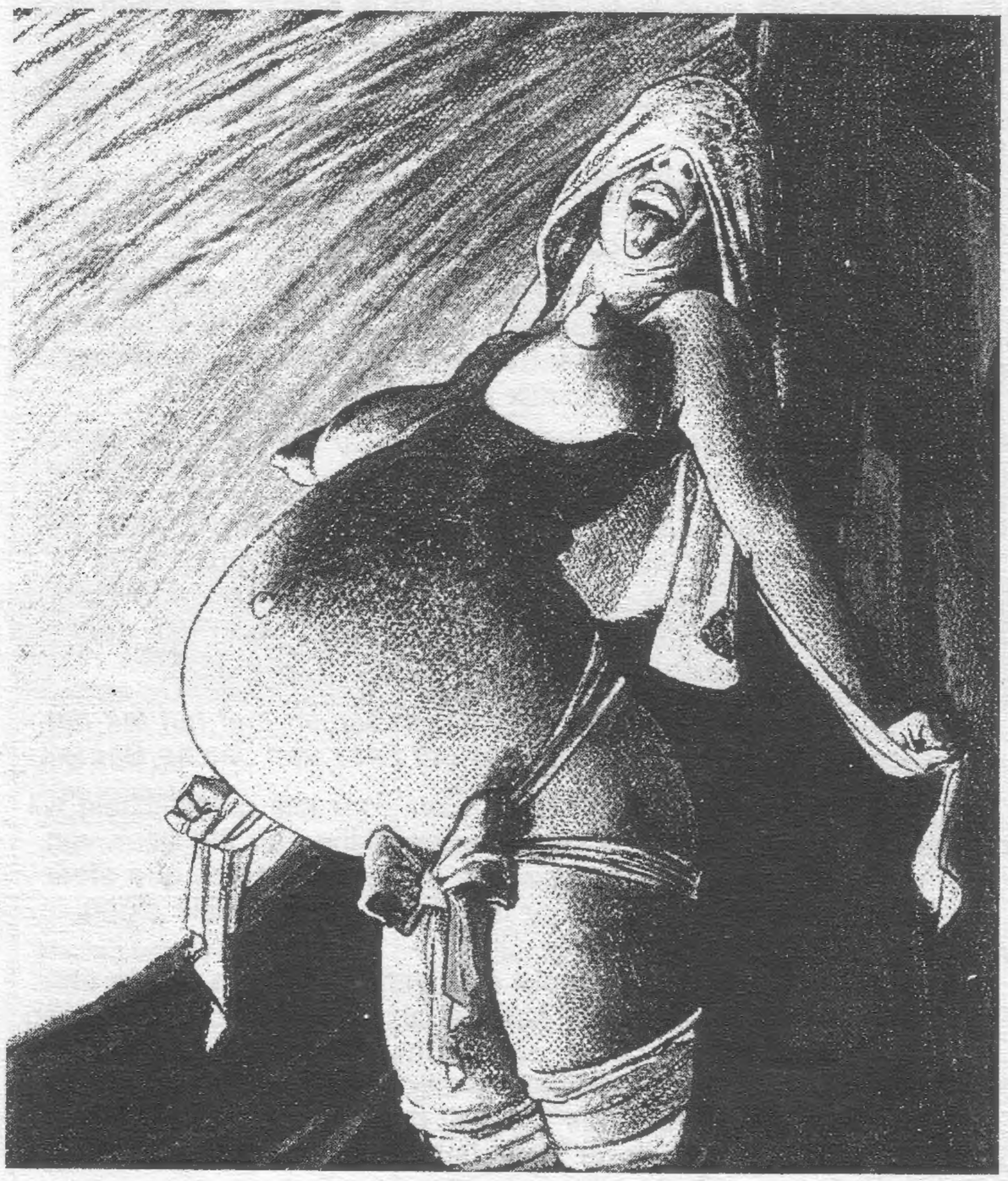

Voorstudie van de cover van "Troubles Fêtes"

In je tekeningen is veel sentiment terug te vinden. Je legt met heel veel precisie gevoelsuitingen vast in je personages.

Ja, dat bevalt me het beste bij het tekenen. Vergelijk dit eens met de bioscoop: het is bij films heel gemakkelijk om de mensen te ontroeren. Ik vind dat dat in strips net zo goed moet kunnen, maar je ziet dat daar weinig aandacht aan besteed wordt. Bij het tekenen van Op zoek naar de Tijdvogel heb ik de gemoedstoestanden van mijn figuren zo goed mogelijk proberen weer te geven. Ik heb van enkele lezers gehoord dat ze werkelijk een traan hebben moeten wegpinken om het verdwijnen van Hermelijn en het verdriet van Bolster. Ik kan je zeggen dat ik bij het tekenen van die scènes eveneens nogal geraakt werd. Ik liet mezelf meeslepen door het verhaal.

Had je dan niet liever een happy end gemaakt?

Nee, het einde hadden we wel voorzien. Dat stond vast en daar mocht niet aan getornd worden.

"Op zoek naar de tijdvogel"

Wat vind je over het algemeen van queeste-verhalen?

Ik hou niet van zogenaamde heroisch-fantastische verhalen. De nadruk op de held is daar te zwaar. Het queeste-verhaal dat mij aanspreekt is een fantastisch verhaal in een imaginaire wereld, de wereld zoals je die in een droom zou kunnen beleven. Een dergelijk verhaal vind ik prettig om te lezen en ook prettig om te maken. Bij het tekenen hoef je alleen maar af te gaan op je fantasie. Het uitputtend bestuderen van allerlei zaken die je in niet-imaginaire strips verwerkt ligt me niet. Ik ben geen slaaf van de documentatie!

Tussen Op zoek naar de Tijdvogel *en* Peter Pan *liggen nogal wat jaren. Heb je je in die tijd met strips beziggehouden?*

Ja, Ik heb een erotisch-pornografisch album gemaakt dat de titel draagt: *Troubles fêtes* (alleen in het Frans verschenen, bij uitgeverij Les Humanoïdes. CB). Het album heb ik met veel plezier getekend, het is onder meer een blik op de "andere" Hermelijn. Verder heb ik in die tussenliggende jaren niet veel gedaan. Ik ben een echte levensgenieter. Ik profiteer van het leven, althans ik probeer het. Ik ben niet erg productief en ik werk ook niet bijzonder snel. Maar ik heb wel veel lol. Overigens ben ik momenteel nog bezig om een boek van een vriend van me te illustreren. Het boek gaat over uitwerpselen.
Verstond ik dat goed? Waarom uitwerpselen?

Waarom niet (bulderende lach)?...Het worden 15 illustraties bij allerlei anecdotes die je je kunt voorstellen als je het over poep hebt. Verhalen over poep in huis, poep in het bushokje, in de onmetelijke ruimte... Het is werkelijk heel lollig om te doen. Maar het duurt nog wel even voordat dat verschijnt. Ik maak geen geintje hoor, het is echt waar.

Maar voorlopig concentreer je je dus op Peter Pan. *Kun je iets vertellen over de volgende delen?*

Het tweede deel zal zich voornamelijk afspelen op het eiland, de imaginaire wereld die ook in deel 1 al even aan bod kwam. In het derde of vierde deel zal Peter weer naar London teruggaan. Alles bij elkaar zal ik met Peter Pan nog wel drie of vier jaar bezig zijn. Ik ben nu 40, ik heb nog die verhalen met Bolster waar ik aan wil werken, ik wil nog schilderijen gaan maken. Ik heb de komende jaren nog genoeg te doen. Wat heet, als ik dat allemaal gerealiseerd heb loop ik alweer tegen mijn vijftigste aan!

Matthias Schultheiss: Opnieuw gaat een Duitser over de grens

Mike Leenders

Matthias Schultheis geniet onder de Duitse stripauteurs het allergrootste respect. In het genre dat de Hamburger tot zijn podium heeft verkozen -een mengeling van harde aktie en toenemend esotherische elementen- is hij in zijn land ongeëvenaard. Maar ook internationaal heeft Schultheiss een goede naam. Absurd genoeg betekende juist die buitenlandse interesse in Schultheiss het uitgangspunt voor de "nieuwe Duitse strip".

Hoewel Schultheiss enige tijd aan de Hamburgse kunstacademie doorbracht -waar men hem op grond van zijn tekenmap direct in het derde jaar toeliet- ziet de in 1946 geboren auteur zich zelf graag als autodidact. Zijn ideeën over wat hij aan klassieke illustratie wilde leren strookten echter maar weinig met de zelden op de praktijk georiënteerde academie. En zo vluchtte Schultheiss al weer snel in de armen van de reclame. Misschien waren die tien harde jaren, die Schultheiss aan de rand van kunst en commercie doorbracht wel de eigenlijke leertijd van de latere stripauteur.
Door zijn soms impulsieve individualiteit kon een breuk tussen zijn ideeën en de gladde schijnrealiteit van de commercie eigenlijk niet uitblijven. Eind jaren '70 zei hij de reclamewereld definitief vaarwel en verdiepte hij zich verder in de magische wereld van de bonte plaatjes.
Die wereld kwam niet alleen tegemoet aan zijn vaardigheid als illustrator, maar ook aan zijn vertelkunst. Met het tekenen van strips had Matthias Schultheiss, geïnspireerd door Amerikaanse klassiekers als *Rip Kirby*, zich al op de academie bezig gehouden. Toen kwam in 1977 iemand van uitgeverij John Jahr op het idee Schultheiss op een strip over het leven van Adolf Hitler te zetten. Het project ontwikkelde zich goed, tot geruchten over de strip in de media doorsijpelden. Die boorden het netelige thema dusdanig de grond in dat de uitgever afhaakte. Schultheiss legde zijn eerste ongepubliceerde strip in zijn inmiddels beroemde lade.
Matthias Schultheiss was deze expressievorm echter goed bevallen. Hij herinnerde zich zijn geliefde krantenstrips en bood Bull's Pressedienst twee "pilotstories" aan: *Der Wolf* en *Trucker*. De afwijzing van Bull's kon Schultheiss niet ontmoedigen. Hij ging onmiddelijk bij het Hamburgse Koralle Verlag langs, dat toen het ambitieuze stripblad Zack uitgaf. Die zagen wel iets in de *Trucker*-strip. Zeker toen bleek dat de nieuweling zelfs in staat was zijn tekenstijl aan de nieuwe eisen -kleur in plaats van zwart-wit- aan te passen. Maar toen de eerste 45 platen klaar waren doken er ineens meningsverschillen over details op. Het resultaat van de diskussies was dat *Trucker* niet gepubliceerd werd, maar Schultheiss wel zijn geld kreeg.

Aan dat laatste had de tekenaar echter weinig, omdat hij in het jaar dat hij aan de strip werkte veel lucratiever opdrachten had afgeslagen. Hij hield zijn hoofd een tijd lang boven water door als inpakker op het vliegveld te werken. Tegelijkertijd werkte hij in het geheim echter aan een nieuwe strip.

Toen een kleine uitgeverij *Trucker* in 1981 opnam in de verzamelbundel *Comic Reader*, kreeg Schultheiss voor het eerst het gevoel werkelijk gelezen en waargenomen te worden. Hij stapte naar Lutz Reineke, uitgever van het 2001 Verlag, en bood hem opnieuw een stuk Amerika (wat Schultheiss tot op dat moment nog niet persoonlijk had leren kennen) aan. Ditmaal echter niet de verten van de grote weg, maar het droeve geflikker van het neonlicht op het natte asfalt van de grote stad. De verzameling korte zwart-wit strips (140 pagina's) was gebaseerd op de verhalen van Charles Bukowski, dé auteur van de Amerikaanse nachtmerrie. Schultheiss' bewerking was zó authentiek dat het leek of Bukowski zelf de pen van de tekenaar had geleid.
In de zomer van 1982 -volgens de legende precies op de trouwdag van Schultheiss- werd hij opgebeld met de mededeling dat de uitgeverij geen interesse meer had in het *Bukowski*-album. Opnieuw werd de auteur betaald, maar het publiek waar hij zo op gehoopt had, werd zijn werk nu voor de derde keer onthouden. Voor een auteur die niet alleen voor zijn levensonderhoud werkt, maar ook voor publicatie en de daarmee gepaard gaande erkenning, moet zo'n reeks tegenslagen onverdraaglijk geweest zijn.

Zo'n beetje als laatste poging stuurde Schultheiss copieën van *Bukowski* naar diverse uitgevers. De interesse was niet gering, maar auteurs- en vertalingsrechten vormden een probleem. Ondertussen had Schultheiss contact gezocht met de toen in Hannover woonachtige Fransman Paul Derouet, die Duitse striptekenaars naar Frankrijk probeerde te exporteren. In de kanariegele Jeep van Schultheiss gingen auteur en agent in de zomer van 1983 de moeizame weg langs de Franse redakties. En de Fransen bleken geïnteresseerd. Weliswaar niet direct in de *Bukowski*-verhalen, maar wel in een paar korte strips die Schultheiss kort voor zijn reis nog had gemaakt. Daarmee was een beslissend begin gemaakt. Dat de twee mannen met hun reis Duitse stripgeschiedenis hadden gemaakt, was hen op dat moment nog niet duidelijk.
Begin 1985 kon Matthias Schultheiss al twee Franse uitgaven van zijn werk op zijn boekenplank zetten: een verzameling bij Albin Michel gepubliceerde korte verhalen en de complete *Bukowski*, voor wie Derouet uiteindelijk Glénat had weten te interesseren.

Die korte verhalen verschenen ongeveer tegelijkertijd ook in het duitse blad *Comics* en spoedig daarna in het album *Kalter Krieg (Hackers*, uitgeverij Arboris) dat echter al snel ongenade vond in de ogen van de (in Duitsland machtige) censuur. Daardoor zat Schultheiss ongewild tussen twee stoelen in, want met de Fransen, die een groot deel van de lyrische elementen in zijn ontwerpen wilden schrappen, kreeg de auteur heel andere problemen. De Franse uitgevers eisten van Schultheiss een geraffineerde weergave van sex en brutaliteit en een intellectualisering van driften en instincten; het dier in de mens. Door zijn problemen met de Duitse censuur was Schultheiss in het schootsveld van de kritiek gekomen, maar kreeg daardoor ook de aandacht van pers en publiek.
Met het stigma van "het keiharde buitenbeentje" zou Schultheiss lang te maken hebben. Het expliciete geweld in zijn strips leidde de aandacht van de oppervlakkige toeschouwer af van de andere elementen in zijn strips, zoals de zoektocht naar de mens in al zijn nuances en verschijningsvormen.

Matthias Schultheiss heeft zich altijd liever geïdentificeerd met "de verteller", dan met "de tekenaar". Zo zeker hij altijd is geweest in zijn keuze van de manier waarop hij iets aanschouwelijk wilde maken, zo zeer waren beeld en beeldvolgorde toch slechts de dragers van het verhaal. Dat werd ook duidelijk in de twee series waaraan hij in 1985 begon: *Die Wahrheit über Shelby* (Het theorema van Bell; drie delen bij uitgeverij Arboris) en *Die Haie von Lagos* (De droom van de haai; deel één bij uitgeverij Glénat, deel twee bij uitgeverij Oranje, deel drie gepland voor 1992 bij Oranje), die Schultheiss voor de Franse bladen *L'Echo des Savanes* en *Circus* maakte en waarmee hij de grondslag legde voor zijn internationale roem.
Het theorema van Bell is gebaseerd op een theorie die

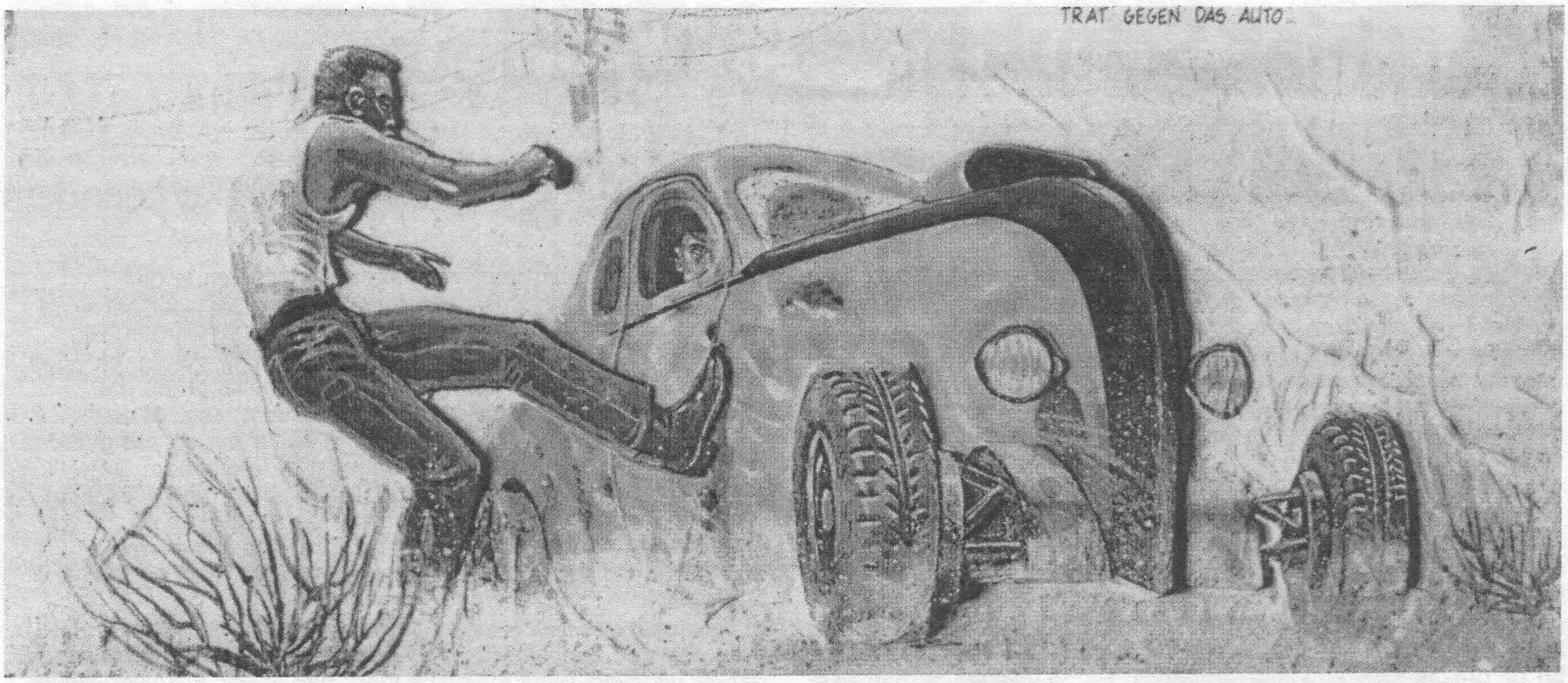

Schultheiss eens in een populair wetenschappelijk tijdschrift had opgevangen. Volgens die theorie is er op een diep, fundamenteel niveau een samenhang tussen afzonderlijke, schijnbaar los van elkaar staande delen van het universum. De gevangene Shelby heeft zichzelf en zijn lichaam aan het leger van de Verenigde Staten verkocht voor medische experimenten. Als hij echter doorkrijgt dat hij van zijn beloning voor de deal, zijn vrijheid, nooit zal kunnen genieten, vlucht hij. In een halfvervallen onderzoeksstation in Canada vindt Shelby het lijk van de natuurkundige Mark Amselstein. Hij vindt (voor hem onbegrijpelijke) gebruiksaanwijzingen voor apparatuur, hij leest de aantekeningen van de dode en komt bij het doorbladeren van de pas van Amselstein tot de ontdekking dat zijn uiterlijk identiek is aan dat van de dode. Shelby besluit als Amselstein naar Europa te gaan en zo zijn hardnekkige achtervolgers van zich af te schudden. Tijdens de vliegreis van Quebec naar Hamburg voelt de gevangene voor het eerst dat tussen Amselstein en hem nauwere banden zijn dan slechts een pasfoto. Shelby is Amselstein. In Hamburg aangekomen probeert hij de geschiedenis van zijn tweede ik boven water te krijgen.

Met *Het theorema van Bell* heeft Schultheiss een brug geslagen van het Amerika van zijn *Bukowski* en *Truckers* naar zijn thuis, de wereld van de Hamburgse haven. Sindsdien gaat hij door voor een typische vertegenwoordiger van wat in Duitsland de "Hanseatische Strip" genoemd wordt. Gezien zijn kosmopolitische inslag is dat misschien maar een deel van de waarheid.
Als Shelby/Amselstein naar de samenhangen van het leven zoekt, als hij geweld zaait en liefde hoopt te oogsten, als de aangenomen identiteit zich vermengt met een andere, onbekende vorm van realiteit, lijkt achter de wilde achtervolgingen van deze thriller een wezenlijke vraag van de auteur schuil te gaan: Is het leven een droom die, doordat wij hem leven, realiteit wordt?

De gevoeligheid van Schultheiss -niet alleen ten opzichte van het menselijk leven, maar ook ten opzichte van het zoeken van de mens naar menselijkheid- krijgt gestalte in de pijnlijke relatie tussen Shelby en een jonge prostituée. "*Wees teder in je ziel.*" vraagt zij de brute moordenaar, en "*Alsjeblieft, veracht me niet.*" In heel zachte tinten had Schultheiss al eens van de liefde gesproken in een slechts in potloodschetsen weergegeven verhaal, *Stromer*, dat eerder dan de Shelby-trilogie was getekend, maar pas in 1988 op initiatief van de Hamburgse boekwinkel Wahnsinn is uitgegeven.
Stromer speelt zich eveneens in de Hamburgse haven af en schildert zonder grote hoogtepunten het alledaagse leven van een jong stelletje. Hun liefde kent geen happy-end. Er blijven slechts -zoals zo vaak in Schultheiss' liefdesverhalen- verlangen en weemoed, verloren tederheid en een heimelijk verlangen over.

Veel gewelddadiger zijn de menselijke relaties in het tot nu toe driedelige aktieverhaal *Die Haie van Lagos*. Centraal staat hier het dood en verdoemenis brengende gevecht van de blanke Patrick Lambert in een door machtswellust en geweld gedomineerd Nigeria. Opnieuw zijn er verschillende lagen in het verhaal. Aan de ene kant een explosief beeld van moderne piraterij en gewetenloze politiek aan een van de onrustigste kusten van Centraal Afrika, aan de andere kant magische rituelen, esotherische invloeden en symbolische verwijzingen. Was in *Het theorema van Bell* de vredelievende walvis symbolisch, hier is het de moorddadige haai die de protagonist Lambert zijn ziel ontrukt. Moorddadig is ook de loop van het verhaal. Executies, verkrachtingen en orgies van bloed zijn zo te zeggen aan de orde van de dag als de corrupte politici, de Franse geheime dienst en de bende van de gewetenloze Lambert op elkaar knallen.
De droom van de haai is, in tegenstelling tot *Het theorema van Bell*, volgepakt met aktie. *I hate this fucking story*, schreef

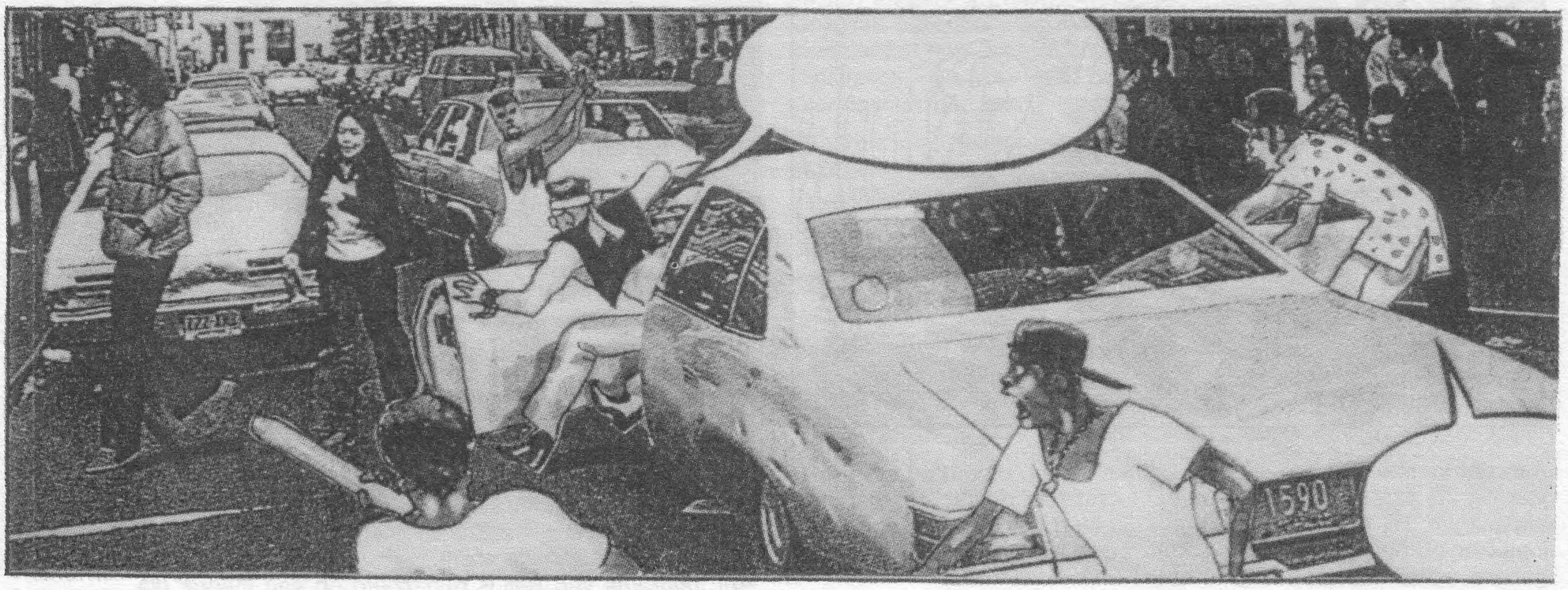

Schultheiss in het tweede deel naast zijn naam, maar het internationale succes van de serie zal de verdoemde Patrick Lambert nog wel een poosje laten leven.

Veel tegenstrijdiger dan deze twee hoofdseries is *Night Taxi* (*Nachttaxi*, uitgeverij Sherpa). Evenals in *Het theorema van Bell* spelen de nachtelijke avonturen van de taxichauffeusse Leo zich in Hamburg af, maar ze zouden zich evengoed in een willekeurig andere grote stad kunnen afspelen. Het wereldje van de Hamburgse St. Pauli-wijk en de haven, dat in *Het Theorema van Bell* nog met gevoel beschreven werd, werkt in *Nachttaxi* verrassend onecht en gemaakt. De strip is een samenvoeging van het taxiwereldje, Vietnamblues, drugsromantiek en Voodoomagie. Zelfs als Schultheiss zich deze opeenstapeling bewust heeft voorgenomen, om zoveel mogelijk facetten van het leven te laten zien, komt *Nachttaxi* gevaarlijk dicht in de buurt van kitsch. Daarentegen is het kleurgebruik in dit album geraffineerd. Schultheiss gebruikt als hoofdkleuren koel blauw en violet en geeft met andere kleuren de accenten aan. Dit geeft *Nachttaxi* een geheel eigen sfeer die het decor van neon en nacht perfect onderstreept. De kleur is hier nog maar zelden gelijk aan de eigenlijke kleur van het object, zodat de term 'inkleuring' hier minder op haar plaats is. De kleur is eerder een primair, van de vorm losgeweekt middel om iets uit te drukken. En is tegelijkertijd sfeerbarometer en experimenteergebied.
Hoe breed het tekentechnische scala van Schultheiss kan zijn laat een vergelijking tussen zijn nieuwste werk en het zojuist in Duitsland heruitgegeven en opnieuw ingekleurde *Trucker*-verhaal zien. Die strip ontstond aan het einde van de jaren '70 en is nog behoorlijk conventioneel naar Franse voorbeelden getekend.

Net zo experimenteel als *Nachttaxi* -maar op een geheel andere wijze- is zijn nieuwste album *Talk Dirty* (*Talk Dirty To Me*, uitgeverij Sherpa). Schultheiss wilde wel eens een "sexstrip op niveau" maken; temeer daar hij daarvoor goed betaald zou krijgen en dat geld hem de mogelijkheid zou geven om weer iets geheel anders te maken. *Talk dirty to me* is strak opgezet. Elke plaat kent vier plaatjes van dezelfde grootte en de teksten zijn niet in balloons, maar rechts van de plaatjes geplaatst. Die scherpe decoupage moet de bijzondere relatie tussen beeld en taal duidelijk maken. Nadat Schultheiss de eerste vijf platen had ingekleurd kwam het geheel te kitscherig op hem over en hij besloot alleen met zwart- en grijstinten te werken. Het verhaal van de strip is, als bij elke pornostrip, eenvoudig. Een man neemt een vrouw mee naar een afgedankte hijskraan in de Hamburgse haven. Een plaats waar hij soms overnacht. Door elkaar met woorden uit te dagen bouwen zij een spanning op en laten zij elkaar dingen doen. In de tweede nacht (die ongeveer overeenkomt met het tweede deel van het 80 platen tellende verhaal) krijgen zij gezelschap van een hermafrodiet. Voor hem/haar is dit de laatste nacht voor de operatie die van hem/haar een vrouw zal maken.

In het meest recente project van Schultheiss komt opnieuw de veelzijdigheid van deze Duitser naar voren. Voor de Duitse versie van het mannenblad *Esquire* maakte hij een aantal korte verhalen, waarin sex de gemene deler is, maar de tekenstijlen zeer verschillen. Zo tekende hij in karikaturale stijl een persiflage op *Little Annie Fannie* van Kurzmann, tekende een aantal verhalen in de stijl van *De droom van de haai* en *Het theorema van Bell* (waarbij hij soms gebruik maakte van foto's) en experimenteerde ook met olieverf en stukjes plakwerk van karton, hout en glas, zoals we dat kennen van Sienkiewicz en McKean.

Schultheiss is nooit een rechtlijnig auteur geweest, uit wiens bestaande werk men zijn toekomstige werk af zou kunnen leiden. In tegenstelling tot veel van zijn collega's vindt hij de herkenbaarheid van een gelijkblijvende stijl niet noodzakelijk. Daarmee blijft Schultheiss, die in 1986 de begeerde Max-und-Moritz-Preis kreeg toegekend, zo dicht mogelijk bij het leven en de eisen die het op een willekeurig moment stelt.
Matthias Schultheiss is zonder twijfel een van de meest interessante Duitse auteurs van dit moment en het internationale succes dat hij, ook buiten Europa, geniet is misschien een troost voor zijn moeilijke begintijd. Als vader van de "nieuwe Duitse strip" is Schultheiss tevens haar uithangbord en promotor gebleven. Want een, voor iedere stripauteur belangrijke eigenschap heeft "de kameleon" Schultheiss steeds behouden: te verlangen en verlangen te wekken.

Bovenstaand artikel is grotendeels gebaseerd op een stuk in het Duitse blad RRAAH (jg.4/nr.13) waarvan de auteur onbekend is gebleven. Het werd vertaald, bewerkt en van actuele informatie voorzien door Mike Leenders.

Bourgeon in de toekomst

Carl Bieker

*In Kortrijk spraken we kort met één van Frankrijks meest populaire stripauteurs, **François Bourgeon**, over een nieuw project waar hij mee bezig is: het betreft een verhaal dat in de toekomst (!) speelt. Daar wilden we toch iets meer over horen. Het kostte moeite, want alhoewel Bourgeon een zeer gezellig persoon is en graag over strips praat, wilde hij weinig loslaten over zijn nieuwe werk. Toch hebben we iets van de sluiers kunnen oplichten.*

De strip, waarmee u nu bezig bent, speelt zich af in de toekomst. Is het een losstaand album, of opnieuw een serie van enkele delen?

Mijn nieuwe verhaal zal in twee delen verschijnen, maar dat zijn dan wel twee delen van elk zo'n 85 pagina's. Ik heb bij mijn vorige stripseries ondervonden dat mijn verhalen het best tot hun recht kunnen komen als ze niet aan een standaardmaat van 48 pagina's worden onderworpen. Over de inhoud van de strip waaraan ik nu werk wil ik niet teveel loslaten, maar ik kan er het volgende over zeggen: het speelt inderdaad in de toekomst en ook op onze eigen planeet. Het is een enorme uitdaging voor me. Een heel nieuw domein strekt zich voor me uit. Ik moet me gaan verdiepen in tal van nieuwe zaken: op welke manier ga ik mensen, dieren en de omgeving afbeelden? Dit betekent enorm veel voorbereiding. Een oude vriend van me, Claude Lacroix, helpt me bij de voorbereiding van het verhaal. Decors, kostuums, alles wat je je maar kunt voorstellen passeert de revue. In feite zijn we weer bezig met een stuk documentatie, maar dan niet op basis van oude documenten. Deze hulp kan ik zeer goed gebruiken. Het scenario, het schetsen en het inkten doe ik echter allemaal zelf. Door met zijn tweeën aan de vormgeving te werken, en daarmee de basis van het verhaal te scheppen, zijn we in staat om een samenhangend geheel te maken, een logisch in elkaar zittende wereld.

"Ik teken niet als de mens niet centraal staat", is een van uw uitspraken. Nou wordt er in de science-fiction nog wel eens de nadruk gelegd op de entourage: de creatie van een fantasiewereld, de aanwezige machinerieën. Is uw benadering van de mens in uw nieuwe strip nu anders?

Nee, in feite verandert er niets. De dialogen, de personages blijven belangrijk en zullen het verhaal moeten leiden. Dit keer gebruik ik geen historische setting, maar zullen de personen zich geplaatst zien in de toekomst. Die toekomstige wereld heeft op zich geen invloed op de verhaalloop of op de manier waarop ik de karakters van de hoofdpersonen uitwerk. Er moet altijd sprake zijn van een logische opbouw van het verhaal. En die komt vanuit de personages.

Wat betekent het tekenen van science-fiction voor u? Is het een uitdaging, of meer een verandering van spijs?

Bij mezelf bespeur ik altijd het verlangen om ten aanzien van mijn eigen tekenwerk niet in herhalingen te vallen. Met het betreden van het pad van de science-fiction hoef ik daar niet bang voor te zijn. Het nadenken over de toekomst en dit vervolgens vorm te geven is leuk en uitdagend. Met name als je een wereld gaat opbouwen, geredeneerd vanuit het verleden. Ik bedoel hiermee, dat we bijzonder veel kennis hebben over onze eigen geschiedenis, ons eigen verleden. Dus ook van de fouten die de mensheid heeft begaan. We hebben een beeld van de mens die zich beetje bij beetje ontwikkelt tot aan de dag van nu. We weten ook dat die mens zich zal blijven ontwikkelen, en waarschijnlijk dezelfde stomme dingen blijft doen als hij tot nu toe gedaan heeft. Met die wetenschap is het weer interessant om naar de toekomst te kijken en te trachten die in te vullen volgens de lijn die tot nu toe is uitgezet.

Hoe ver bent u inmiddels gevorderd met het verhaal?

Ik heb nu de eerste 40 platen van het eerste deel geïnkt en gekleurd. Het eerste deel zit er dus voor de helft op. Ik heb nog een redelijk lange weg te gaan.

HET LAATSTE OORDEEL

Fatale vakanties (Giardino)

Van Giardino komt niet zo vaak een nieuw album uit, maar als er een uitkomt blijkt het bijna altijd een juweeltje te zijn. Tot nu toe heb ik dan ook zowat elke nieuwe titel van de beste man kunnen toevoegen aan mijn lijstje van favoriete strips. *Fatale vakanties* vormt geen uitzondering.
Het album is een bundeling van acht korte verhalen, variërend van drie tot vierentwintig pagina's. Drie van de kortste verhaaltjes werden eerder gepubliceerd in het ter ziele gegane maandblad Wordt Vervolgd. Het zijn vakantieverhalen met een erotische ondertoon, waarin de hoofdpersoon aan het slot meestal een verrassing te wachten staat. Een fatale verrassing, om precies te zijn. Verhaaltjes met een clou dus, en sinds *Sam Pezzo* weten we dat Giardino daar goed in is. Daarmee houdt de vergelijking overigens op, want *Fatale vakanties* bestaat uit luchtige plotjes met een vleugje ironie. De twee langere verhalen, waarmee de bundel besluit, vallen echter uit de toon. Ze eindigen weliswaar ook met een clou, maar de milde spot uit de voorgaande verhalen ontbreekt. Erotiek en vakantiebestemming zijn in beide verhalen eveneens ver te zoeken. In *De ontdekking van Parijs* stoort dat eigenlijk niet eens: dat is een solide verhaal dat tot in de puntjes is uitgewerkt en in spanning en sfeer de *Sam Pezzo*-verhalen benadert. Het hoort alleen niet in deze bundel thuis. Het thema van *De derde waarheid*, overspel, sluit op zich wel aan bij de overige verhalen, maar is te lang uitgesponnen waardoor het aan kracht verliest. Opvallend is, dat juist het scenario van dit verhaal niet van Giardino zelf afkomstig is.
Zoals bij alle Wordt Vervolgd Novellen is ook dit album duurzaam en verzorgd uitgevoerd, maar de laatste strippagina vastplakken en als schutblad gebruiken kan een fatsoenlijke uitgever natuurlijk niet maken. Zoiets zou niet moeten mogen.
Over de tekenstijl kan ik tenslotte heel kort zijn: Giardino tekent nog steeds zeer aantrekkelijke vrouwen en schitterende stadsgezichten en prachtige interieurs en... *(P.*
Uitg. Casterman; f23,90/460 Bfr; 111 pag., kleur, gekart.

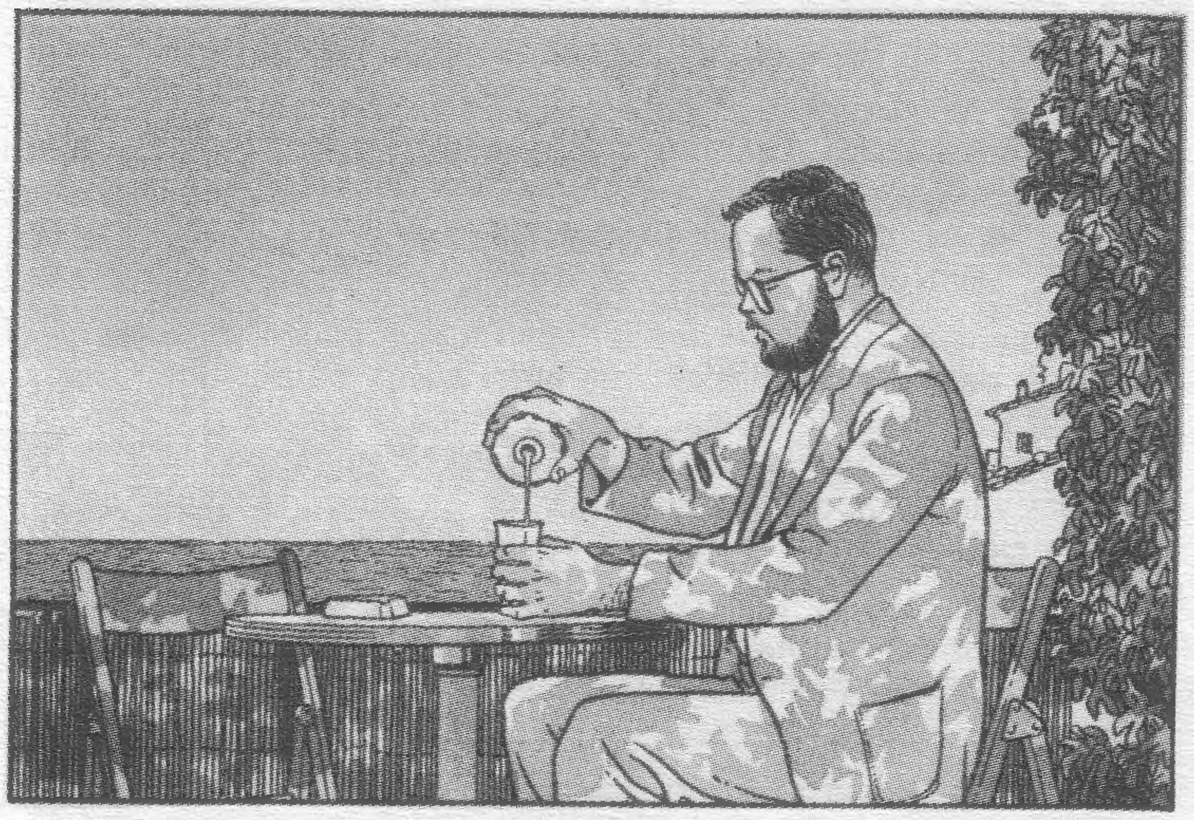

Giardino

Gabrion;"Amazonia"

Kapitein Moulin Rouge 1: Amazonia
Kapitein Moulin Rouge 2: Tumac-Humac
(Gabrion)

Gabrion weet met de strip *Kapitein Moulin Rouge* te boeien. Hij is een overtuigend verteller, heeft een gemakkelijke, aansprekende tekenstijl en is in staat om de lezer in de sfeer van het verhaal te betrekken: de veelvuldige tropische regenbuien doen het water bijna van de pagina's afgutsen en de hitte maakt het papier in je handen klam. Gelukkig dat de muskietenplagen waaraan kapitein Moulin Rouge en zijn (scheeps)Maatje worden blootgesteld wat minder tot de verbeelding werken. Deze strip van Gabrion doet mij sterk denken aan *Theodoor Cleysters* van LeGall. Niet zo verwonderlijk, want behalve dezelfde sfeertekening haalt hij ook af en toe de figuren van Cleijsters en Marie Rechtdoorzee aan (met een dankwoordje aan LeGall).
Amazonia is het verhaal van de twee genoemde zeelui, die in zee gaan met de louche avonturier en opportunist Beaupré. De met de nodige geheimzinnigheid omgeven Beaupré stelt hen een aandeel in een fantastische schat in het vooruitzicht als zij willen helpen die schat te vinden. Uiteraard is het niet zo makkelijk als het lijkt en heel wat hindernissen liggen op het pad van onze vrienden (je identificeert je snel met de helden van Gabrion!).
Amazonia is een goed uitgewerkt avonturenverhaal met enige aardige wendingen en een aantal platgetreden paden (in het Amazonegebied overigens niet te versmaden). Het wekt verwachtingen ten aanzien van het vervolg *Tumac-Humac*. In dit tweede verhaal verlaat Gabrion echter het pad van het traditionele avontuur. Hij introduceert enkele nieuwe personages, waaronder Ange, dat een kind blijkt te zijn van Moulin Rouge. Het verhaal lijkt vanaf dat moment meer gecentreerd rond dit kind, dat zich (midden in het Amazonegebied?) zal opwerpen als een boodschapper van de "wedergeboorte der tijden". Tussen Ange en de indianen in het Amazonegebied lijkt een voortreffelijke relatie te bestaan. Gabrion haalt er vreemde krachten bij die opwellen uit het binnenste der aarde en die in direct verband lijken te staan met het op het toneel verschijnen van Ange. Tot mijn grote verbazing legt Gabrion ook nog een keer een relatie met Europa waar het nazisme in opkomst is! Vervolgens laat hij Moulin Rouge en Maatje zeggen dat ze er geen moer meer van begrijpen en besluit zijn verhaal door alles tot de wereld van een filmset (het was dus letterlijk allemaal in scène gezet!) terug te brengen. Applaus. Zet Gabrion in Amazonia een goed verhaal neer, in Tumac-Humac vergalloppeert hij zich volledig. En dat is jammer, omdat het verhaal op zich voldoende ingrediënten had voor het eind van een boeiend avontuur: de schat, de indianen, de tegenstander, de mystiek van het oerwoud. Misschien dat Gabrion vreesde zich in de lianen van de clichés vast te werken en daarom een poging heeft gedaan het verhaal een andere, fantastischer wending te geven. Het levert echter een teleurstellend einde op. Het is te hopen dat een nieuw avontuur van Moulin Rouge wat minder rare sprongen maakt. *(Carl)*
Oberon/Big Balloon, fl 7,50; 46 en 48 pag. kleur.

[Verhalen en legenden]: De Tempeliers: Bloed en glorie (Pires/Despas)

Bloed en Glorie is een bijeenraapsel van korte verhalen over de orde der Tempeliers. De keuze van de verhalen wordt niet verantwoord, maar is een verzameling van waarschijnlijk belangrijke veldslagen, met als afsluiter "Het einde van de Tempeliers". De oprichting van de orde, haar doelstellingen en het wel en wee binnen de orde komen niet aan bod en daarom zijn er nog twee pagina's tekst bijgevoegd waar dit alles uit de doeken wordt gedaan.
De verhalen blinken uit in rommeligheid, geven geen spatje informatie en geven de lezer constant het gevoel iets gemist te hebben. Temidden van deze chaos komen twee dingen echter zeer duidelijk uit de verf: de grootsheid van God, het geloof en haar aanhangers en de slechte aard en goddeloosheid van de Moslims. Onder het sausje "historische strip" wordt de lezer getracteerd op tal van onsmakelijke scènes. Tempeliers vallen Moslims aan en roepen: "We slachten die honden af (...)". Lachende Tempelier: "Harder. Voluit erin met dat zwaard, broeder Thibaut! Laat maar eens zien wie de beste is."
Dit album is uitgegeven door Lombard, een uitgeverij die enkele

jaren geleden overgenomen is door de Ampère groep. Ampère is een groep mensen die hun geld dat ze in het bedrijfsleven verdienen, aanwenden om het christelijke geloof via de strip te verspreiden. Tot nu toe beperkten zij zich tot het censureren van strips en het ontslaan van tekenaars. Dit laatste was vaak niet eens nodig omdat steeds meer tekenaars genoeg kregen van het reorganisatiebeleid dat Ampère voert. Dit album is duidelijk gericht op het actief winnen van zieltjes (zonder dit openlijk toe te geven). En niet alleen dit album heeft daar last van. De historische strips uit de nieuwe *Verhalen en legenden* reeks -met die lelijke gemarmerde kaften- hebben er allemaal wel een handje van. Het wordt dus voortaan oppassen wat je van Lombard koopt. *(Sigge)*

Uitg. Lombard ƒ 21,50 37 pag. kleur gekart.

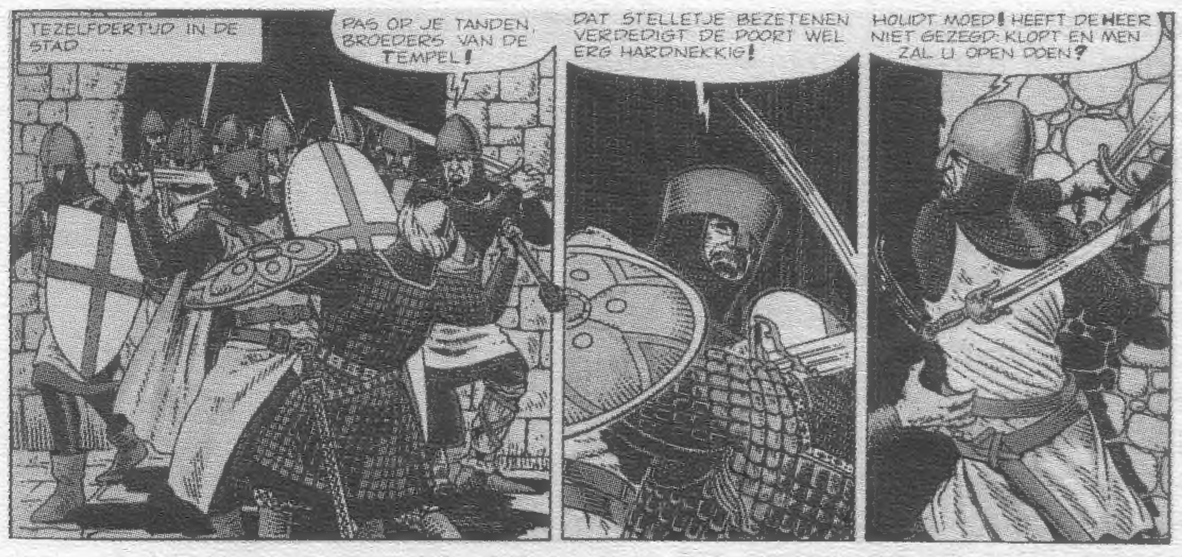
TEZELFDERTIJD IN DE STAD...
PAS OP JE TANDEN, BROEDERS VAN DE TEMPEL!
DAT STELLETJE BEZETENEN VERDEDIGT DE POORT WEL ERG HARDNEKKIG!
HOUDT MOED! HEEFT DE HEER NIET GEZEGD: KLOPT EN MEN ZAL U OPEN DOEN?

De rode dwerg 1: De nacht van de verlossers (Bordes & Durand)

Na het lezen van sommige strips moet ik naar de fysiotherapeut. Neem nu dit eerste deel van *De rode dwerg*. Na een aantal platen is al duidelijk dat dit onverteerbare troep is. Bij het zien van de tekeningen van Bordes, die de diepte hebben van een platbodem op een drooggevallen meer, trekken mijn tenen zich zó samen dat ik mij zonder de hulp van een fysiotherapeut dagenlang niet met goed fatsoen voort zou kunnen bewegen. Door het kleurgebruik in het album, dat nog het meest weg heeft van de uitgelopen make-up van een toch al weinig smaakvol opgemaakte vrouw na een wilde vrijpartij in de regen bij windkracht negen, verkrampt mijn nek zich in een positie die zelfs de Schepper niet voor mogelijk heeft gehouden. En het scenario van Durand (zelfs een scud is nog subtieler) legt knopen in mijn ingewanden waar zelfs de Grote Houdini niet zou zijn uitgekomen. Als mijn oog tot overmaat van ramp dan ook nog valt op de rode hartjes die Bordes om de plaatnummers heeft gezet, grijp ik naar de plastic zak, die ik al na het zien van de eerste platen onder handbereik had gelegd, om een opkomende hyperventilatieaanval te onderdrukken.
Waarom ik deze onverteerbare troep dan toch heb uitgelezen? Omdat ik (een beetje naïef) op zoek was naar één enkele goede reden waarom de uitgever deze strip heeft gepubliceerd. Ik heb hem niet gevonden. En in gedachten zie ik veel getalenteerder amateur-tekenaars bij diezelfde uitgever aankloppen en met zachte hand naar buiten gewerkt worden. Godve... *(Mike)*

Uitg. Oranje; ƒ24,95/498 Bfr; 44 pl., kleur, gekart.

Hij die het einde vindt (Auclair/Riondet)

Aan het dramatische einde van het eerste deel van *Hij* ging in twee nachten verloren wat in duizend jaar was gewonnen. Hij, de laatste en machtigste der Sjamanen, werd verzwolgen door een kolkende rivier van modder en rotsstukken en zou zijn volk niet meer voor kunnen gaan naar het bed van de zon. De nomaden waren nu gedoemd eeuwig rond de zon te draaien. Alle hoop was verloren en een gewelddadige toekomst wachtte achter de horizon.
Die tragische afloop, zo schrijft Alain Riondet in het voorwoord bij het tweede en laatse deel van de epische roman, was slechts een schijnbeweging. Het tweede album zou in het teken staan van de hoop en het verhaal op een positieve, poëtische manier besluiten. En inderdaad, Hij blijkt nog te leven. In de eerste 43 platen van het album wordt hij als het ware opnieuw geboren; gebaard door de modder, tussen de open dijen van een ontwortelde boom. Na een haat-liefde-spel met het vuur zal hij er uiteindelijk mee paren en zijn eerste orgasme beleven. Hij is volwassen geworden. Die 43 platen behoren tot de mooiste strip-hoofdstukken die ik ooit gezien heb. De visionnaire scheppingskracht van Auclair overstijgt hier alle grenzen en deed me sterk denken aan de scène uit *Dances with wolves* waarin John J. Dunbar dansend rond het vuur in gezelschap van zijn paard en de wolf zijn geestelijke overgang van westerling naar indiaan uiterlijk gestalte geeft.
Na dat indrukwekkende puberteitsritueel neemt het verhaal een andere wending, als de nomade Hij geconfronteerd wordt met een sedentaire groep. Hier is de dialoog belangrijker dan het beeld. Van respect voor medemens en natuur, dat tot dan toe alle handelingen bepaalde, is geen sprake meer ("míjn land", "míjn vrouw"). En het tastbare einde van de corrupte Hij kan dan nog slechts door een noodgreep in het scenario voorkomen worden om zo toch nog "positief en poëtisch" te eindigen.
Claude Auclair overleed tijdens het werken aan dit album. Zijn laatste geschetste en half-geinkte platen zijn door de uitgever in haar waarde gelaten (hulde hiervoor!) en met name de allerlaatste geschetste plaat is zó symbolisch voor Auclair en zijn dood, dat ik bijna in hogere machten ga geloven.
Auclairs vrienden Tardi en Mézières tekenden de laatste platen van het album. Wat een manier om van een vriend afscheid te nemen en wat een album! *(Mike)*

Uitg. Casterman; ƒ22,90/425 Bfr; 96 pl.

Auclair

De man van nergens (Benoit & Nedjar)

Ondanks het feit dat Benoit in het verleden slechts twee albums in zijn klare lijn-stijl heeft getekend (*Morfeu electrico* en *Lichtstad*), kan hij rekenen op een vaste schare liefhebbers van zijn werk. Die heeft met *De man van nergens* een derde album om van te genieten; weliswaar zonder Ray Banana, maar met Thelma Ritter, Banana's huishoudster. Zij heeft besloten om haar belevenissen met de talloze families waar ze in de loop der jaren heeft gewerkt, te boek te stellen. *De man van nergens* is haar eerste verslag. In een in vergelijking tot *Lichtstad* minder vloeiende stijl tekent Benoit het verhaal van een jongeman die zijn geheugen probeert terug te vinden en daarbij geholpen wordt door een verliefde en naïef-oprechte rijkeluisdochter. Het verhaal is van begin tot eind onderhoudend, af en toe grappig en af en toe spannend. Een prima strip voor wie gewoon lekker met een boekje in een hoekje wil. *(Paul)*

Uitg. Casterman; ƒ23,90/460Bfr., 80 pag., kleur, gekart.

De wereld van de hermetische garage 1: De ondenkbare prins (Shanower/Moebius/Lofficier)

De wereld van de hermetische garage is een strip die voortborduurt op het gegeven van de hermetische garage uit het album *Majoor Fataal* van Moebius. Het gaat om een kunstmatige planeet die vanuit de ruimte bestuurd wordt door Majoor Fataal en enkele tientallen werknemers.
In de *Ondenkbare prins* wordt de planeet bedreigd door ene Boesj-Tar-Haï, een entiteit waar wij bijna niets van te weten komen, behalve dat zijn macht tot buiten de garage strekt en dat ook de Majoor geen greep op hem heeft. Van heinde en ver komen nu soldaten en strijders bij elkaar om een groot leger te vormen om tegen de Boesj-Tar-Haï ten strijde te trekken. In deze

Shanower

hectische omstandigheden volgen we het lot van een kunstenaar die zich bij dit leger aansluit.
De serie is getekend door de Amerikaan Shanower en is onder meer geschreven door Moebius. Oorspronkelijk is de strip als comic op de Amerikaanse markt verschenen. Dit heeft tot gevolg dat de tekeningen erg opgeblazen zijn en voor het merendeel bestaan uit close-ups en medium-shots. Iets wat niet erg prettig oogt. Een groter euvel is echter de langdradigheid van het scenario, waardoor de interesse en de aandacht van de lezer al snel verslapt. Tezamen resulteert dit in een album waar na 46 pagina's nog maar weinig gebeurd is, dat essentieel is voor het verhaal.
Na lezing blijf ik met twee vragen achter. Moest dit album nou wel zo nodig in het Nederlands verschijnen en zo ja, was een comic uitgave dan niet beter geweest, want ƒ 19,95 vind ik vrij veel voor een album met weinig inhoud en te grote tekeningen. *(Sigge)*

Uitg. Big Balloon/Alpen ƒ 19,95/395 BFr 46 pag. kleur gekart.

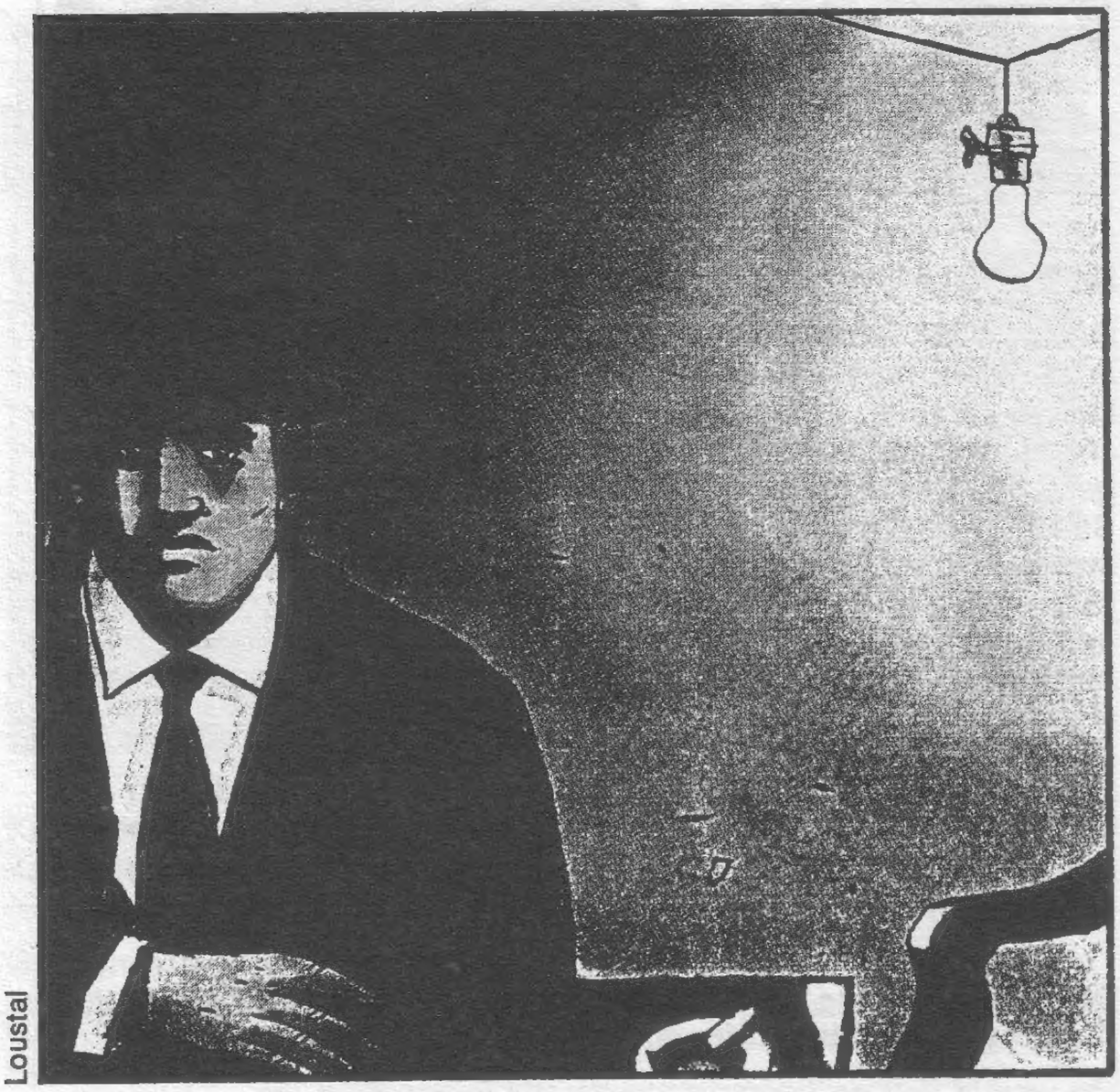

Loustal

De gebroeders Adamov (Loustal/Charyn)

De tekenstijl van Jacques de Loustal roept bij mij altijd associaties op met de Algerijnse raï-muziek: sierlijk, een onweerstaanbare kadans van beelden, duidelijk gestileerd en uitermate herkenbaar en sfeervol. Charyn, die onlangs nog met *Duivelsmond* bewees een intrigerend scenario te kunnen schrijven, levert het gegeven van twee gangsters in het New York van 1936.
Morris Adamov en zijn gebochelde tweelingbroer Max heersen met hun bende over een klein stukje New York, Sheriff Street. Het verhaal begint met de introductie van de nieuwe vriendin van Morris, Ida Chance, in de stamkroeg annex uitvalbasis van de Sheriff Street-gang. Deze Ida, "net zo koel en mooi als de gezichten van de filmtijdschriften", is kassière bij een bioscoop. Ze heeft een betoverende uitwerking op haar omgeving, niet in het minst op Max. Naarmate de tijd verstrijkt en de relatie langer duurt, groeit Max' wanhoop. Immers, Ida is de verloofde van zijn niet gebochelde broer. Hierdoor wordt Max' gedrag onberekenbaarder, met als gevolg dat de min of meer stabiele situatie in het stukje New York tot het verleden gaat behoren. De bende van de gebroeders Adamov provoceert de bende van Leo Whale en ontketent zo een bendeoorlog, als gevolg waarvan (onder andere) Morris komt te overlijden. Nu vraagt Max Ida ten huwelijk en zegt zij toe. Maar tijdens de huwelijksnacht wordt het al duidelijk: slechts eenzaamheid rest hen nog, eenzaamheid tegen een decor van bloemetjesbehang.
Zoals waarschijnlijk duidelijk geworden zal zijn, is er hier geen sprake van een normaal misdaadverhaal, maar van een misdaadverhaal met pretenties. Dat hoeft absoluut niet altijd negatief te zijn, integendeel. Maar helaas worden in dit geval die pretenties niet geheel waargemaakt. Er is geprobeerd het verhaal psychologische diepgang mee te geven, maar geen van de karakters komt goed naar voren. Misschien hangt dit samen met de beperkte omvang van een novelle, in ieder geval met het gekozen afstandelijke perspectief en de volstrekt niet overtuigende, quasi-literaire stijl. Dit laatste betreft de nietszeggende, bloedeloze vergelijkingen die veelvuldig getrokken worden, met de bedoeling het zieleleven van de personages te verduidelijken. Bijvoorbeeld "Max snerpt, Max is razend. Maar hij is net een modepop. De verloofde van al die verlaten bruiden.", of: "Ida, beeldschone blonde soldate." Ook binnen de context van het album slaat dit soort proza als een tang op een varken. Hoewel ik niet al te zeer thuis ben op het gebied van misdaadliteratuur, denk ik dat ook voor de liefhebbers van dat genre *De gebroeders Adamov* met een wat statische, spanningsloze plot weinig bevredigend is. Blijft over het tekenwerk, waarmee Loustal bewondering afdwingt. Misschien niet zozeer qua virtuositeit, als wel qua overtuiging, intensiteit. *(Toon)*

Uitg. Casterman; ƒ23,90; 70 pl.; kleur; gekart.

Operatie Vrouwenhart (Van den Heuvel)

Na *De verdwenen stembanden* en *Het valse kunstgebit*, is er nu *Operatie Vrouwenhart*. Fritz van den Heuvel slaat wederom toe met Bob de Kerpel. Deze figuur is een soort donkerblonde Cowboy Henk, met eenzelfde soort humor en dito knipoog. Alleen denk ik dat Bob de Kerpel niet zo gauw op de pagina's van het toonaangevende, Amerikaanse blad RAW zal belanden, iets dat Cowboy Henk wel lukte, gezien het grote aantal woordgrappen en Belgische thema's (VTM, voetbalclubs). Ook is Van den Heuvels humor iets meer "down to earth" dan die van Kamagurka. De totaal ontregelende werking die bij de beste Cowboy Henks pleegt op te treden ontbreekt. Dit wordt versterkt door de aanwezigheid van een plot. En wel een plot van een niet geringe onnavolgbaarheid: de speurtocht naar het scenario van het album leidt tot een niet aflatende stroom hilarische ontwikkelingen. Drieënveertig pagina's lang krijgt de lezer niets minder dan een heuse blitzkrieg op zijn lachspieren te verwerken. Dit betekent dat je met het bekijken van één à twee pagina's van het album voldoende humor ziet om de sfeer van het gehele album te proeven. Let daarbij niet teveel op Van den Heuvels tekenstijl, die is niet meer dan adekwaat te noemen, en dat is adekwaat genoeg om een prachtig stukje amusement te verzorgen. *(Toon)*

Uitg. De Schaar ƒ12,50 43 pl. kleur

DOE NIET ZO HUICHELACHTIG, MENEER DE KERPEL! ER IS *DUIDELIJK* EEN VERBAND TUSSEN HET RESTAUREREN VAN SCHILDERIJEN EN VOETBAL: GEEN VAN BEIDEN IS NAMELIJK EEN SPORT! RESTAUREREN VAN SCHILDERIJEN KAN JE IMMERS NOCH ZWEMMEND, NOCH FIETSEND, NOCH LOPEND, EVENALS VOETBALLEN, TENZIJ JE HET STROMPELEN VAN ONS NATIONALE ELFTAL NOG LOPEN DURFT NOEMEN! TRIATLON DAARENTEGEN IS WEL EEN SPORT, AANGEZIEN JE ER PROBLEEMLOOS KAN BIJ ZWEMMEN, FIETSEN EN LOPEN! BOVENDIEN ZAL GEEN ENKEL WELDENKEND MENS ONTKENNEN DAT HET RESTAUREREN VAN SCHILDERIJEN ZWAARDER IS DAN VOETBALLEN - WAT DUIDELIJK BLIJKT UIT HET FEIT DAT ER VEEL MINDER SCHILDERIJEN-RESTAURATEURS ZIJN DAN VOETBALLERS. TRIATLON IS OP ZIJN BEURT ZWAARDER DAN HET RESTAUREREN VAN SCHILDERIJEN, OMDAT EEN SPORT PER DEFINITIE ZWAARDER IS DAN GEEN SPORT! ZETTEN WE ALLES OP EEN RIJTJE, DAN ZIEN WE DAT TRIATLON ZWAARDER IS DAN HET RESTAUREREN VAN SCHILDERIJEN EN DAT RESTAUREREN VAN SCHILDERIJEN ZWAARDER IS DAN VOETBALLEN... BESLUIT: TRIATLON IS ZWAARDER DAN VOETBAL, QUOD ERAT DEMONSTRANDUM!

Van den Heuvel

ADVERTENTIE

BLITZ

Voor de echte strip-liefhebber heeft Oranje een serie Collecties om van te watertanden!

Bij Oranje komt elke stripliefhebber aan zijn trekken!

collectie
CONCORDE

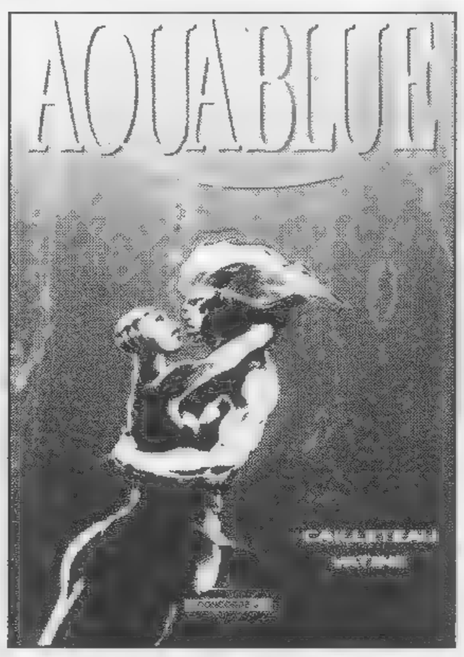

Brengt u naar verre planeten in het heelal. Deze collectie omvat de spannendste sf-verhalen.

collectie
DELTA

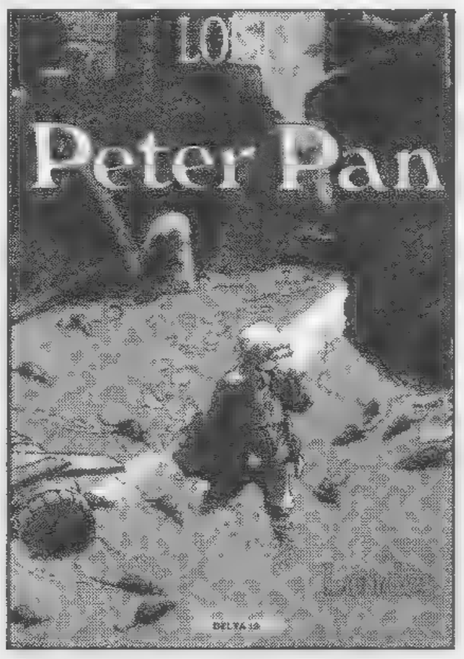

Staat voor fantasy en humor. Deze collectie voert u door de wereld van kleurrijke figuren als Peter Pan en de rattenkolonie van Pacush Blues.

collectie
KRONIEKEN

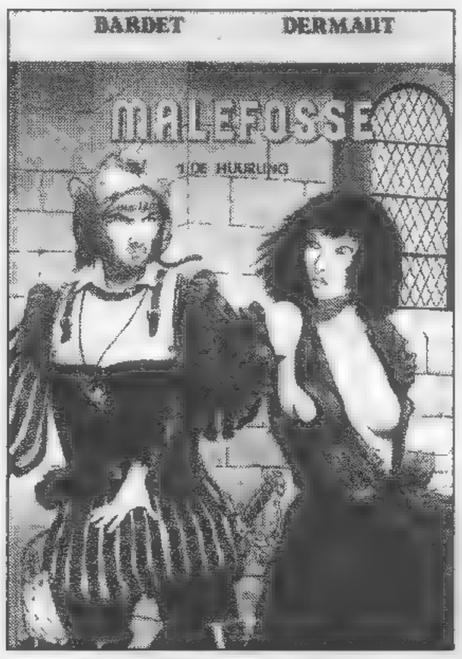

Reis mee terug naar de zeventiende eeuw of de gloriedagen van Egypte. Beleef de historie opnieuw met subliem uitgewerkte tekeningen van het roerige en soms gewelddadige verleden.

collectie
METRO

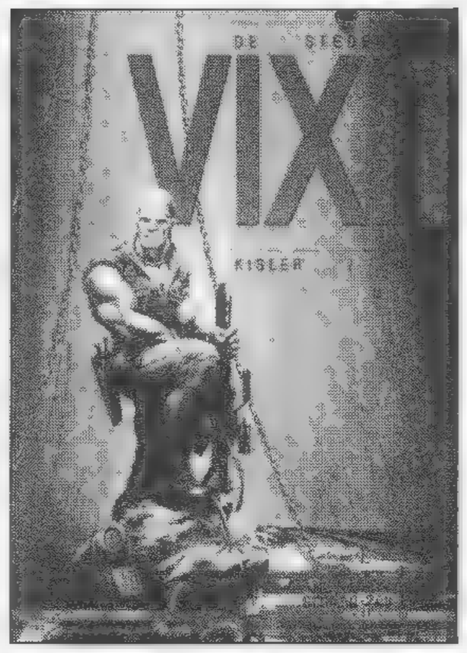

Suspense, spannend speurwerk en de meest onverwachte uitkomsten in verhalen als Hardboiled, Vixit of De Doodsengel. Een aanrader voor liefhebbers van de zeer spannende strip.

collectie
BOEMERANG

Van zon, zee en exotische stranden tot onbekende en gevaarlijke tropische regenwouden. Avontuur, romantiek en magie.

collectie
COLT

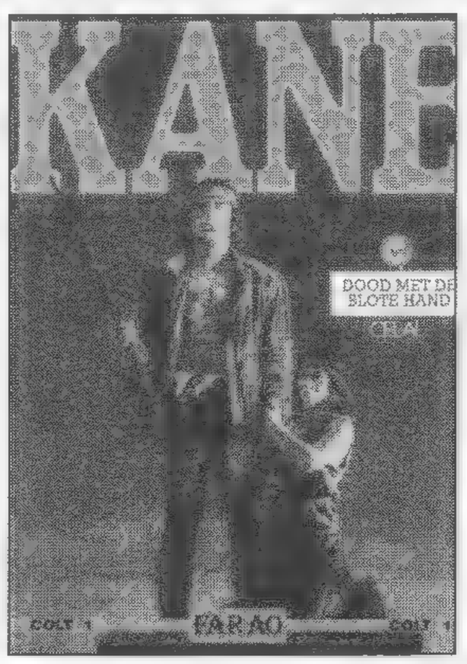

De kogels fluiten je om de oren in deze western-collectie. Prairie, paarden en pistolen zijn de vaste ingrediënten.

Voor de wat smallere beurs verschijnen veel van deze uitgaven ook in een slappe-kafteditie.

VERKRIJGBAAR BIJ DE BETERE STRIPSPECIAALZAAK.

Distributie Nederland: Richard Distributie, Amsterdam, Tel. 020-682.12.69
Distributie België: Geknipt Papier, Gent Tel. 091-25.54.14

ORANJE

ORANJE

PRULLENBAK

Uitgeverij Oranje heeft aangekondigd dat de oplages van de gekartonneerde edities niet meer boven de 1500 exemplaren zullen komen. Uitverkocht is voortaan écht uitverkocht. Aan de edities van de "slappe kaften" is vanzelfsprekend geen limiet gesteld. De zes delen van *Het Huis van Kwant* die in het Farao-fonds waren aangekondigd zullen in het Blitz-fonds verschijnen. In een kunstlederen cassette met een zeefdruk. De oorspronkelijk oplage van 1000 exemplaren is verlaagd naar 300 en de prijs verhoogd van *f*195 naar ergens tussen de *f*250 en *f*300. Voor de liefhebbers. En illustratief voor het nieuwe beleid van de uitgeverij is tenslotte de mededeling dat men achteraf niet tevreden was over de luxe-uitgave van *Peter Pan*. Kopers van dat album betaalden *f*85 extra voor een bijgevoegde prent. Geen zeefdruk, maar offsetdruk. "*Nee, we vonden dat we dit qua prijs niet konden maken tegenover onze klanten.*", zegt distributeur Leo Dreise. "*Ook daarvan hebben we weer geleerd.*" De kopers van de luxe-uitgave krijgen nu kostenloos en exclusief het story-board van *Londen* nageleverd. Dit boek zou oorspronkelijk voor zo'n *f*50 in de winkels komen te liggen. Leuk voor de kopers van de luxe-uitgave, jammer voor de kopers van het gewone album die het story-board ook wilden hebben. Het ligt in de bedoeling om ook van de volgende vier delen van *Peter Pan* een luxe-uitgave op de markt te brengen. Maar dan met een échte zeefdruk, óf een lagere prijs. ML

Even dachten we dat het Stripschap als reactie op de Haarlemse Stripdagen de beurs op gegaan was. Maar zo'n vaart bleek het niet te lopen. **Stripnotering '90** is niets meer of minder dan een zo compleet mogelijk overzicht van alle strips en aanverwante uitgaven van 1990. De direkte oorzaak voor het verdwijnen van het *Stripjaarboek* van Arboris en het verschijnen van *Stripjaar '90* van Sherpa (zie PB nummer 54) is samengesteld door Donald Stroomberg. De man die jarenlang een soort Stripvoorspelling voor het blad van het Stripschap maakte. Het is ons een raadsel waarom men zo'n "achteraf"-overzicht noodzakelijk vindt, maar dat zal wel aan ons liggen. Want ook Sherpa wil in *Stripjaar '91* weer zo'n overzicht opnemen. Voor wat betreft 1990 kunnen de feitenfetisjisten aan *Stripnotering '90* hun hart ophalen. Voor *f*9,95/190 Bfr. krijgen zij een 28-pagina's lang overzicht van de verschenen albums (op titel en auteur), speciale uitgaven, secundaire literatuur, tijdschriften, comics, informatie- en stripbladen (waarvan er veel ontbreken), erotische strips (aparte rubriek!?) en adressen van uitgevers en distributeurs. Tenslotte mag de cover niet onvermeld blijven. Lian Ong tekende een kind dat op bed een strip aan het lezen is en daar zó in op gaat dat het leven even aan hem voorbijgaat. Schitterend ingekleurd met waterverf! ML

We hoorden het nieuws op de (overigens zeer geslaagde) jubileum-receptie van Uitgeverij Arboris. De redaktie van **De Toestand** zou besloten hebben het blad op te heffen. Een bericht dat helaas bevestigd werd door redaktielid Pieter van Oudheusden. "*Ja, de belangstelling voor het blad liep terug. Het aantal abonnementen stagneerde en de inkomsten uit de losse verkoop en advertenties gaven zelfs een dalende lijn te zien. Daarbij kwam dat de druk op de Studio* (van Peter de Raaf, uitgever van De Toestand) *steeds groter werd door produkties voor derden. We moesten iets afstoten.*" Als oorzaak voor de daling van het aantal nummers dat in de winkels verkocht werd noemt Pieter problemen van de distributeur in België en de prijs van het blad. "*Mensen moesten een keuze maken tussen het kopen van* De Toestand *en het kopen van een strip.*" Hoewel er in concreto nog niets over te zeggen valt, wil Pieter wel kwijt dat er plannen zijn voor een nieuw, onregelmatig verschijnend tijdschrift op vrijwillige basis, waarvan ieder nummer rond een bepaald thema wordt gemaakt. "*De wil is bij ons altijd aanwezig geweest. We hebben 12 nummers lang laten zien hoe wij vinden dat een blad gemaakt moet worden. De nieuwe plannen zijn redelijk serieus. Men is nog niet van ons af!*" Het klinkt als een dreigement; laten we hopen dat ze het waar maken. ML

Naast de standbeelden van Kuifje in Brussel, Suske & Wiske in Antwerpen en Vandersteen met geesteskinderen in Hasselt, heeft nu ook **Professor Adhemar** (uit Marc Sleens strip *Nero* en naamgever van de Stripgidsprijs) een eigen standbeeld. Op 15 juni j.l. is het beeld naast het Cultuur- en Ontmoetingscentrum De Warande in Turnhout (B) onthuld. Als je nou toch in Turnhout bent voor de Stripgidsdagen op 13, 14 en 15 december... ML

Oplettende lezertjes zal zijn opgevallen dat het **Sjors & Sjimmie Stripblad** in nummer 16 niet, zoals aangekondigd, gestart is met de nieuwe *Cor Morelli*. Door de voortijdige *Terugkeer van de Rode Prins* (jawel, zucht, eindelijk, steun, *Storm* is terug) heeft onze brave Cor het veld moeten ruimen. Het *Storm*-album staat nu gepland voor week 42. *Groep W*, de nieuwe *Largo Winch* (album gepland in november), is in datzelfde nummer wél van start gegaan. In nummer 17 zijn Luc Cromheecke en Alain Dodier van de partij in *T is van Tekenaar* en door de vele strips die dan in het Stripblad gepubliceerd worden (*Sam*, *Largo Winch*, *Lucky Luke*, *De Malthezer* en *Storm*) is dat het enige nieuws dat we kunnen melden tot nummer 20. Want dan is *XIII* terug! Over de titel van dit nieuwe verhaal (*XIII contra I*) is nog wel wat leuks te vertellen. Naar verluidt zorgen de Romeinse cijfers in België (sorry, maar zo werd het ons verteld) nog al eens voor problemen. "*Meneer, is de nieuwe iks, i, i, i al uit?*" "*Dag winkelier, waar ligt de nieuwe acht?*" "*Is de nieuwe ksi al uit?*" Om nog grotere verwarring te voorkomen (er staan nu immers II

Pinguins

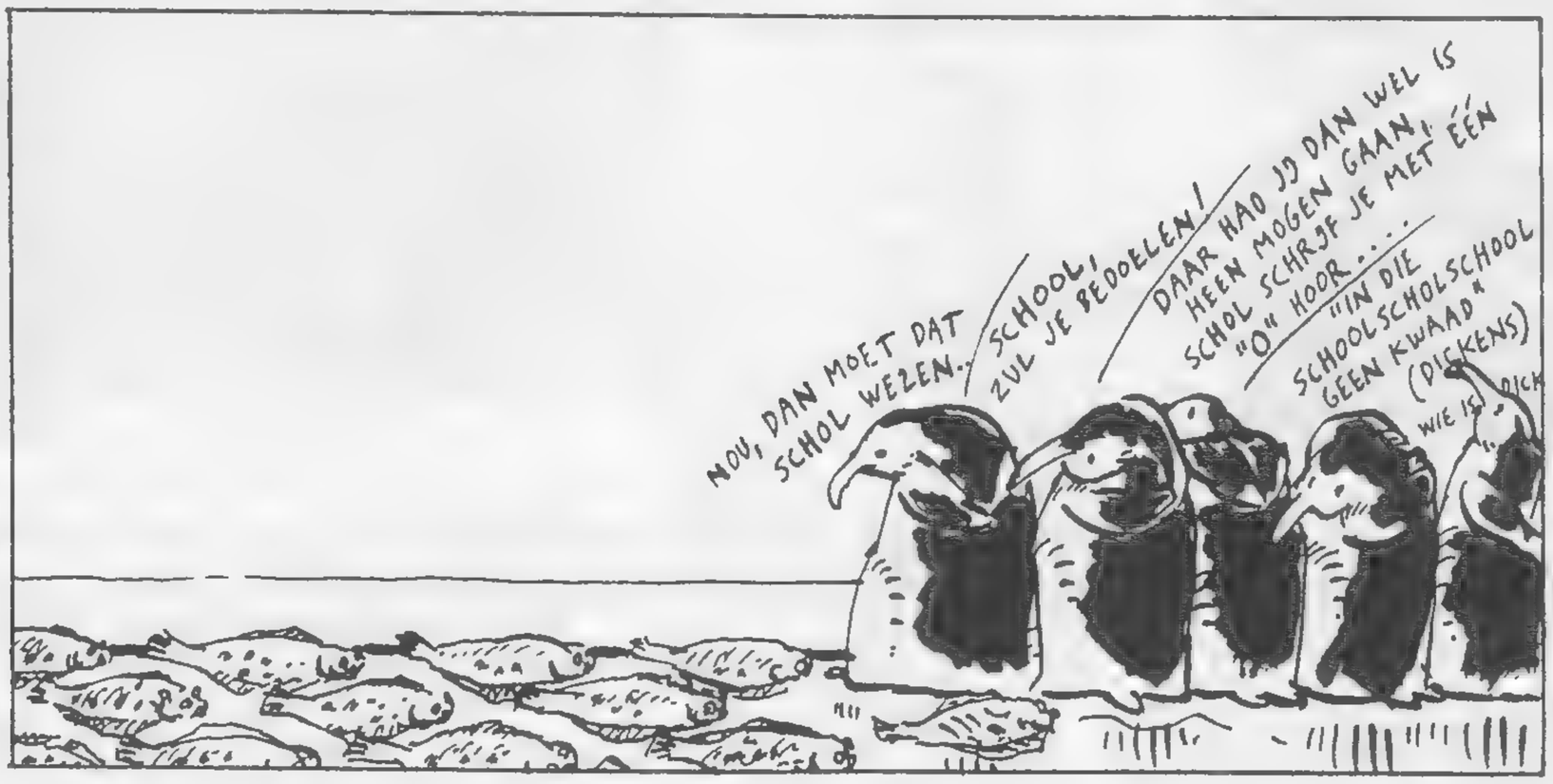
NOU, DAN MOET DAT SCHOL WEZEN..
SCHOOL, ZUL JE BEDOELEN!
DAAR HAD JD DAN WEL IS HEEN MOGEN GAAN, SCHOL SCHRIJF JE MET ÉÉN "O" HOOR....
"IN DIE SCHOOLSCHOOLSCHOOL GEEN KWAAD" (DICKENS)
WIE IS DICK

BERT VAN DER MEIJ

Romeinse cijfers in I titel) zal de uitgever de titel van het nieuwe verhaal bij het verschijnen van het album waarschijnlijk veranderen in *Dertien contra één. "Dag winkelier. Is het nieuwe album van iks, i, i, i,* Dertien contra één, *al uit?"* ML

Versus is de nieuwe naam van het informatieblad van de **Fameuze Fanclub** (voor lezers en verzamelaars van *Suske en Wiske*). Met de komst van de nieuwe naam wordt het blad tevens gedrukt, zodat de lelijke kopieën tot het verleden behoren. De inhoud van mei-nummer bestaat uit een "analyse" (nou ja) van *De Vliegende Aap*, een stukje over de historische achtergrond van *Knokken in Knossos*, een vergelijking van twee versies van *Het Spaanse Spook*, een opsomming van personen die in *Suske en Wiske* zijn verstript, een overzicht van te verschijnen *Suske en Wiske*-uitgaven en het nodige verenigingsnieuws. Jammer dat de (inhoudelijk) aardige voorzetjes die er gegeven worden, niet ingekopt worden. Versus verschijnt vier maal per jaar en kost *f*20. Over te maken naar banknummer 10.88.11.670 t.n.v. S. Feenstra in Boxtel i.z. Suske en Wiske Fanclub. Belgische geïnteresseerden kunnen 400Bfr. overmaken naar CERA bankrekeningnummer 735201155655 van J. Gerlings in Hamond-Achel onder dezelfde vermelding. ML

Onlangs kregen we van Tante Pos het tweede nummer van **Juttemis** binnen. Juttemis (Een acronym voor Jeugd Uit Tentenkampen Tekenen En Manipuleren In Samenwerkings-verband? Het vraagteken komt van onze eigen redactie.) is een driemaandelijks stripblad dat verschijnt in een oplage van 200 exemplaren en te verkrijgen is bij de stripwinkels de Noorman in Nijmegen en Eppo in Eindhoven (tegen betaling van fl. 5,- per nummer). Juttemis wordt gevuld met amateurstrips, waarbij zaken als enthousiasme, creativiteit en humor (volgens de uitgever) de inhoud van het blad bepalen. Het is jammer dat de redactie niet wat meer naar de kwaliteit van de bijdragen kijkt. Naast bijdragen van bij voorbeeld ene Marq, die zeker qua verzorging aardig ogen, maar qua scenario nog wel verbetering behoeven, komen we stripwerk tegen dat het stempel enthousiasme nog wel kan dragen maar meer ook niet. Juttemis is een goedbedoelde uitgave, maar een die veel sterkte nodig zal hebben. Het is ons niet bekend of de redactie van Juttemis openstaat voor plaatsing van werk van andere amateurtekenaars uit het midden en zuiden des lands, maar op deze en andere vragen kan de redactie van Juttemis vast wel antwoord geven: Juttemis, Voorstadslaan 142, 6541 SW Nijmegen, tel. 080-784300. CB

De 50ste verjaardag van *Tom Poes* heeft een aantal mensen aangezet tot de oprichting van de **Marten Toonder Verzamelaarsclub**. Zij willen contacten tussen verzamelaars en liefhebbers bevorderen, speciale Toonder-ruilbeurzen organiseren en regelmatig een blad uitgeven waarin naast een ruilrubriek ook artikelen en achtergrondinformatie hun plaats hebben. "*Als lid worden alleen diegenen toegelaten die meer dan alleen als lezer het werk van Marten Toonder weten te waarderen.*" Als jij tot die vage doelgroep denkt te behoren dan kun je voor *f*25 lid worden. Meer informatie bij: W. in 't Hout, Ketensedijk 27, 2902 LA Capelle aan de IJssel, tel. 010-4517605. ML

Op **19 en 20 oktober** worden **De Stripdagen** in het Turfschip in Breda gehouden. De organisatoren zijn nog druk aan het programma aan het sleutelen, maar inmiddels is wel duidelijk dat het een groots evenement gaat worden. Uiteraard is er de beurs met tal van standhouders waar jullie ook ZozoLala zullen aantreffen. Daarnaast is er de ruilbeurs, vaste prik in het programma. Er is een veiling gepland en ook zit er een veiling voor de kleintjes aan te komen. Er wordt hard gewerkt aan een quiz, deze keer met heuse lichtbeelden! Wellicht komt er een forum, dat zich zal gaan buigen over een hot topic in de stripwereld. De organisatie heeft reeds in het kader van het 50-jarig bestaan van Tom Poes een groot aantal Tom Poes-tekenfilms kunnen verzamelen, waaronder Tom Poes en de Laarzenreuzen.
Er zal een podium worden opgesteld, waar korte interviews, boekpresentaties en dergelijke elkaar met vaart zullen afwisselen. Tenslotte zijn er nog enkele exposities te bewonderen, waaronder Jonge Honden, een expositie over milieureclame en strips/cartoons en wellicht nog een derde expositie van uitgeverij Casterman. Gedurende de hele dag zullen mimespelers deze activiteiten van een koddig sausje voorzien en de allerkleinsten kunnen wederom deze dagen geschminkt door het leven gaan. En natuurlijk zijn er de prijzen: inmiddels is bekend dat **stripschapprijs 1991** naar het duo **Windig en de Jong** gaat! Wordt het toch nog gezellig. En leuk. De "penningen" heten tegenwoordig "jaarprijzen". Er zullen drie jaarprijzen worden uitgereikt: één voor het beste album van Nederlandse origine, één

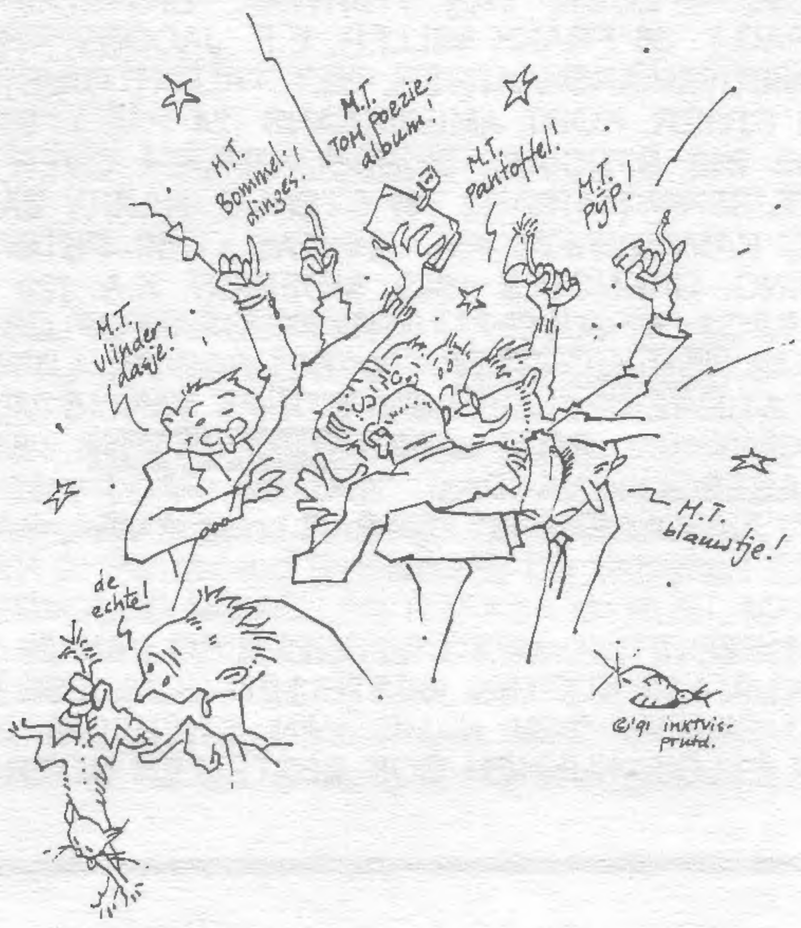

M O D E R N L E V E N

Ben Jansen

voor het beste album van de hand van een buitenlandse auteur en één voor het beste jeugdalbum. CB

Je zou denken dat **de Volkskrant** met het zo goed als opheffen van haar striprecensierubriek het medium strip voorgoed had afgezworen. Toch blijkt er, weliswaar in komkommertijd, nog wat belangstelling te smeulen. Want gedurende tien achtereenvolgende weken stelt de Volkskrant haar lezers elke zaterdag een andere striptekenaar voor. Naast een beknopt artikel wordt steeds een éénpaginastrip van de tekenaar in kwestie afgedrukt. Elke strip begint met de oerhollandse zin "Die dag stond er een flinke bries op de dijk", waarna de verdere invulling van de pagina aan de fantasie van de auteurs wordt overgelaten. Deelnemers moesten beschikken over een oorspronkelijke, eigen tekenstijl, niet al te oud of bekend zijn, en al eens eerder gepubliceerd hebben. Geprobeerd is zeer uiteenlopende stijlen in de serie onder te brengen. De spits werd op 6 juli jongstleden afgebeten door Peter van Dongen met een plaat alvast in de sfeer van zijn nieuwe album over de Nederlandse politionele acties.
De navolgende weken komen aan de beurt: Paul Bodoni, Eric Heuvel, Bert van der Meij, Lian Ong, Peter Pontiac, het ((even) herenigde) duo Prutswerk, Peter de Smet, Paul Teng en Marc Terstroet. TD/PvG

ZozoLala heeft haar abonnees in de vreemste hoeken van de wereld zitten; regelmatig zouden wij met het nieuwe nummer mee willen reizen naar plaatsen als Rio de Janeiro of Miami. Meestal betreft het jarenlange lezers van ZozoLala die het blad ook na emigratie niet willen missen. Van één van hen kregen wij onlangs een gevulde envellop uit het zonnige Miami, Florida. Illustrator **Mario Baert** werd gevraagd om een recycleproject in Miami te lanceren met een twee-pagina strip in kleur en een kleurplaat. Na publicatie in "The Miami Herald" was de strip zo'n succes dat hij gevraagd werd een aantal kleine advertentiestrips te maken.

Daarvan plaatsen we hier een plaatje. Omdat we het leuk vinden om iets van onze lezers te horen, het milieu een warm hart toedragen, maar meer nog omdat we zo'n reclycleplaatje toch niet ongebruikt weg kunnen gooien? ML

RECYCLO
THE WASTE WARRIOR
©'91 METRO-DADE COUNTY ART BY MARIO BAERT
BARELY ESCAPING HIS POLLUTED PLANET, RECYCLO SEEKS TO HELP OTHERS FIGHT WASTE AND POLLUTION.
Baert

Gewoontegetrouw wordt in de zomer de winnaar van de **Bronzen Adhemar** of Stripgidsprijs bekend gemaakt. De oeuvre- of aanmoedigingsprijs die om de twee jaar wordt uitgereikt aan een Vlaamse tekenaar gaat dit jaar naar **Jan Bosschaert.** Uit het jury-rapport: "*De jury heeft bewondering voor de veelzijdigheid van striptekenaar -schilder- illustrator Jan Bosschaert... Bij dat kwaliteitswerk valt op dat Bosschaert van allerlei invloeden van tekenaars een originele, eigen stijl kan maken. De jury is er zeker van dat Bosschaert er met zijn frisse, open tekenstijl voor zorgt dat de klassieke verhaalstrip in een moderne vorm het grote publiek zal blijven aanspreken.*" De prijswinnaar zal het bronzen beeldje op zaterdag 14 december tijdens de Stripgidsdagen in Turnhout in ontvangst mogen nemen. En alsof de duivel ermee speelt... we hadden al een afspraak met Jan Bosschaert gemaakt voor onze rubriek *Acacialaan 21.* Binnenkort dus meer! ML

O U D E N U M M E R S

1-2-3-4-5-6-7-8-9 UITVERKOCHT **10** STUDIO ARNHEM, LUXE ALBUMS, STAMBOOM VAN DE FRANSTALIGE STRIP (24 PAG.) **ZOZOLALA KLASSIEK** HERDRUK VAN DER NRS. 1 T/M 12 IN GELIJMDE SOFTCOVER (196 PAG.) **11-12-13-14-15-16-17-18-19-20-21-22-23-24-25-26-27-28-29** UITVERKOCHT **30** HISLAIRE, LOUISE BROOKS (16 PAG.) **30 LUXE** IDEM OP ZWAAR, GLANZEND PAPIER **31** MILTON CANIFF, STEVE CANYON-STRIP, DUITSE STRIPS, A. DEN DOOIER (20 PAG.) **32** RAVEN EN ROUFFA, DE VERDWENEN JUWELEN (28 PAG.) **33** WINDIG EN DE JONG, URGO - ZOON VAN FNIRWAK, BRT-STRIPKWIS, DE ONNOEMBAREN (16 PAG.) **34** UITVERKOCHT **35** PRATT, BRECCIA (24 PAG.) **36** FRANK MILLER, E.P. JACOBS, THE MUMMY (24 PAG.) **37** TIJDVOGEL, CRAENHALS, STRIP-TOP-100 ALLER TIJDEN, NIEUWJAARSKAARTEN, HET TALENT GIUSTO PINELLI (28 PAG.) **38** DE OVERLEVENDE (KRIGSTEIN), ANGOULEME, DORP IN DE RIVIER, KORT AMERIKAANS (24 PAG.) **39** SAMBER, YSLAIRE, DORP IN DE RIVIER, K.A. (24 PAG.) **40** UITVERKOCHT **40 BIS** SPECIAAL DUBBELNUMMER OVER ALBERTO BRECCIA EN BERNIE KRIGSTEIN, MET VAN BEIDE EEN KOMPLETE KORTE STRIP (44 PAG.) **41** STERNE, HARRY BALM, DORP IN DE RIVIER, K.A. (24 PAG.) **42** ERIC HEUVEL, STRIPKRITIEK, BLITZ, KAMAGURKA, K.A. (24 PAG.) **43** PETER DE WIT, NIEUWJAARSKAARTEN, K.A., STRIPLICHTPUNT '88 (20 PAG.) **44** GIARDINO, GRENOBLE 1989, MOEBIUS, K.A. (20 PAG.) **45** WATCHMEN, STRYPTOGRAM (24 PAG.) **46** HAUSMAN, JACOBS, K.A. (16 PAG.) **47** JULSING, STRYPTOGRAM-OPLOSSING, K.A. (24 PAG.) **48** BERTHET, ROMITA SR., K.A., WATCHMEN (20 PAG) **49** UITVERKOCHT **50** BOURGEON, LITTLE NEMO, STRYPTOGRAM, AKTUELE INFORMATIE OVER STRIPTEKENAARS, FELICITATIE-TEKENINGEN EN -STRIPS VAN 15 TEKENAARS, K.A., TELEFOONTOESTELTEKENSTIJLTEST (40 PAG.) **51** DAVE MCKEAN (20 PAG.) **52** UITVERKOCHT **53** MUNOZ, OPLOSSINGEN STRYPTOGRAM EN TTTT (20 PAG.) **54** SERVAIS, RAGEBOL, EVA DAM, K.A. (20 PAG.) **55** TORRES, NIEUWJAARSKAARTEN, K.A. (20 PAG.) **56** PAUL TENG, HARD GEKOOKT, ANGOULÊME 91 (20 PAG.) **57** AKIRA, KA, FRANSE VERZAMELALBUMS, LIAN ONG

ALLE NOG LEVERBARE **OUDE NUMMERS** VAN ZOZOLALA KOSTEN F 3,00 PER STUK, MET UITZONDERING VAN **30 LUXE**, DIE F 3,50 KOST, EN **ZOZOLALA EXTRA 40 BIS** EN **ZOZOLALA 50**, DIE BEIDE F 4,50 KOSTEN. BESTELLEN IS ALLEEN MOGELIJK DOOR OVERMAKING VAN HET TOTAALBEDRAG OP POSTBANK GIRO 3253937 TEN NAME VAN STICHTING **ZET.EL** TE ARNHEM, MET VERMELDING VAN DE GEWENSTE NUMMERS. LEZERS IN BELGIE KUNNEN OOK BESTELLEN DOOR ONS EEN EUROCHEQUE TE STUREN.

STRIPVOORSPELLING

De te verschijnen albums zijn gerangschikt naar de door de uitgevers opgegeven verschijningsdata. In werkelijkheid verschijnen ze echter vaak later. Achter elk album staat de prijs in Hfl/BFr. Het cursieve commentaar is van de ZozoLala-redaktie.

Te verschijnen in augustus (week 31 t/m 34)

AXEL MOONSHINE 12: De wolven van Kohm (Ribera/Godard) Arboris; 8,95/180.
ARIA SPECIAL 4: (Weyland) Lombard; 12,50/235. *Met daarin opgenomen de nummers 4, 5 en 6.*
[AVONTUREN STRIPS 7:] BIGGLES: De piraten van de zuidpool (Bergese) Lefrancq; 7,95/145.
BAKELANDT 53: Het komplot (Leemans) Standaard; 5,95/110.
DE BELEVENISSEN VAN CATHY 1 (Lawrence) Arboris; 9,95/195. *Erotiek van Don Lawrence.*
BOB MORANE KLASSIEK 6: Het olifantenspoor (Vernes/Allanasio) Lefrancq; 9,50.
BOB MORANE SPECIAL 3: (Vernes/Coria) Lombard; 12,50/235. *Met daarin opgenomen de nummers 16, 20 en 21.*
BROUQUE 2: Vossen (Franz) Blanco; 8,95/180.
DE BESTE VERHALEN VAN DONALD DUCK 67: Donald Duck als bokskampioen; Big Balloon; 6,75/145.
[COLLECTIE CONCORDE 7:] DE IDEEËNDEALER 4 (Cossu/Berthet) Blitz; 9,95/195 *Slappe kaft uitgave.*
[COLLECTIE DELTA :] PETER PAN 1: Londen (Loisel) Blitz; 9,95/195 *Slappe kaft uitgave.*
[COLLECTIE METRO 15:] JORDAN: De cyclus van de twee horizonten (Rossi/Makyo) Blitz; 9,95/195 *Slappe kaft uitgave.*
DONALD DUCK POCKET 52: De tijger van Malakka; Big balloon; 6,95/145.
DE RODE RIDDER 138: Het toernooi (Biddeloo); 5,50/99.
DE RODE RIDDER 139: Bloed in de branding (Biddeloo); 5,50/99.
DE RODE RIDDER AVONTUREN SPEL (Biddeloo) 49,50/895.
ELFQUEST 25: De bewaarders (Pini/Pini) Arboris; 6,95/140.
FC KNUDDE 33: (Toon) De vrijbuiter; 6,95/140.
FOLLIES 26: Cleo het kantoorhulpje; Loempia; 12,50/225.
FOLLIES 27: Kleine meisjes in een grote stad; Loempia; 12,50/225.
HET KILLERKONDOOM (König) Sherpa; 12,50/250. *Duitse humor van de bovenste plank.*
HET GEHEIM VAN DE ZEVEN BOLLEN: De lachende heks (Parcelier) Casterman; 7,95/145.
JESS LONG 16: Het jaar van de rat (Piroton) Dupuis; 7,95/160.
KIEKEBOE 25, 27, 29 en 31 (Mehro) Standaard; 5,95/110 *Herdrukken.*
KIEKEBOE 51: Met de Franse slag (Mehro) Standaard; 5,95/110.
KUIFJE FACSIMILÉ : De scepter van Ottokar (Hergé) Casterman; 24,90/498.
LUUC STERREKERS 2: Onweersnacht (Beker) Dupuis; 7,95/160.
NERO 116: De zwarte piraat (Sleen) Standaard; 5,95/110.
PARODIE REEKS 5: Magalie; Arboris; 8,95/180.
ROBBEDOES VERZAMELALBUM 201: Dupuis; 18,50/320. *Gekartonneerd.*
ROBERT EN BERTRAND 11 en 12: (Riet/Meul) Standaard; 5,50/99 *Herdrukken.*
ROBERT EN BERTRAND 91: De monsterman (Riet/Meul) Standaard; 5,50/99
SANDY EASTERN 1; Blanco; 8,95/180.
STRIP BABYS 3: Bang in het donker (Didgé) Blanco; 9,95/180.
SUSKE EN WISKE 229: Tazuur en Tazijn (Geerts) Standaard; 5,95/110.
TOM SHARPE 2: Wilt 2 (Duchateau/Urbain) Lefrancq; 9,95/195.
URBANUS 31: Zes turven (Linthout/Urbanus) Loempia; 5,95/110.
VERHALEN UIT JOE'S BAR : (Muñoz/Sampayo) Sherpa; 21,95/440 *Was al eerder aangekondigd in juni, verschijnt ook in luxe in linnen gebonden editie, met een door beide auteurs gesigneerde zwartwit zeefdruk, oplage: 75 exemplaren.*
VLOTVETTER 3: Paaseiland (Immerzeel) De Vrijbuiter: 7,95/145.
[WORDT VERVOLGD NOVELLEN REEKS:] MANUEL MANTANO: De bron van de nacht (Prado/Luna) Casterman; 22,90/450.
[WORDT VERVOLGD SELECT:] DE LAASTE ZANG VAN DE MALLATERRES (Bourgeon) Casterman; 29,90/590 *Herdruk.*
YAKARI: Yakari en de reuzenslang (Derib/Job) Casterman; 6,95/140.

Te verschijnen in september (week 35 t/m 38)

A SMALL KILLING (Zarate/Moore) Sherpa/Het Raadsel; 34,95/699 *Luxe uitgave oplage 75 exemplaren met gesigneerde prent 125,00/2500. Een psychologische thriller van topscenarist Alan Moore (Watchmen II) en nieuwkomer Oscar Zarate.*
BOB MORANE 25: Drie kleine aapjes (Coria/Vernes) Lombard; 7,95/160.
[COLLECTIE CODE 6:] DE VRIENDEN VAN DE LOVE; Lombard; 7,95/160.
[COLLECTIE CONCORDE 10:] PERCEPTION (Rubio) Blitz; 24,95/495.
[COLLECTIE DELTA 18:] HET KRISTALLEN ZWAARD 2: De blik van Wenlok (Crisse/Coupil) Blitz; 9,95/195. *Slappe kaft.*
[COLLECTIE DELTA 15:] PACUSH BLUES 3: Decrescendo (Ptiluc) Blitz; 9,95/195 *Slappe kaft.*
[COLLECTIE DELTA 21:] DE PARASIET: Nachtelijke omhelzing (Tehy) Blitz; 24,95/495.
[COLLECTIE DELTA 23:] PACUSH BLUES 5: Het grote belang van de kleine akkoorden (Ptiluc) Blitz; 24,95/495.
[COLLECTIE KRONIEKEN 2:] DE GOUDROVERS (Juilliard) Blitz; 9,95/195 *Slappe kaft.*
[COLLECTIE KRONIEKEN 29:] FOC 3: Het blauwe kristal (Bordes/Durand) Blitz; 24,95/495.
[COLLECTIE KRONIEKEN 32:] HET HUIS VAN KWANT 1: Broodnood (Jusseaume/Bardet) Blitz; 24,95/495.
[COLLECTIE KRONIEKEN 33:] HET HUIS VAN KWANT 2: De achtenveertigers (Jusseaume/Bardet) Blitz; 24,95/495.
[COLECTIE KRONIEKEN 34:] HET HUIS VAN KWANT 3: De zonen van Caïd (Jusseaume/Bardet) Blitz; 24,95/495.
[COLLECTIE KRONIEKEN 35:] HET HUIS VAN KWANT 4: Leila (Jusseaume/Bardet) Blitz; 24,95/495.
[COLLECTIE KRONIEKEN 36:] HET HUIS VAN KWANT 5: De poorten van Algiers (Jusseaume/Bardet) Blitz; 24,95/495.
[COLLECTIE KRONIEKEN 37:] HET HUIS VAN KWANT 6: Rubicon (Jusseaume/Bardet) Blitz; 24,95/495.
HET HUIS VAN KWANT 1 t/m 6: *In kunstlederen koffer met genummerde en gesigneerde zeefdruk. Oplage 300.*

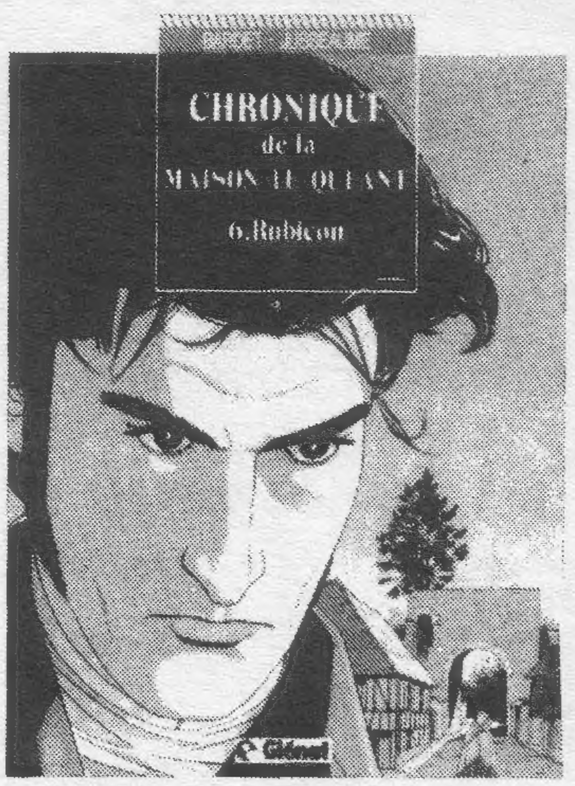

[COLLECTIE KRONIEKEN 31:] ELDORADO 3: Het volk van de jaguar (Mata/Harriet) Blitz; 24,95/495.
[COLLECTIE METRO 6:] INDOCHINA (Tourette/Terpent) Blitz; 9,95/195 *Slappe kaft.*
[COLLECTIE PERCEVAN 2:] DE ZANDLOPER VAN ELJERADA (Luguy/Leturgie) Blitz; 24,95/495.
[COLLECTIE VERHALEN EN LEGENDEN:] DE PIJL EN HET VUUR; Lombard; 21,50/390.
[COLLECTIE VERHALEN EN LEGENDEN:] PETER PAN 1: (Cosey) Lombard; 21,50/390 *Herdruk.*
[COLLECTIE VRIJE VLUCHT:] DE WEG NAAR ZELMA (Berthet/Tome) Dupuis; 19,95/399 *Herdruk.*
CUPIDO 3: Passie en vuur (Malik/Cauvin) Dupuis; 7,95/160.
DE BANJERS 1 en 2: (Franquin) Arboris; 7,95/160. *Ook in gebonden editie, gelimiteerde oplage, 500 exemplaren 24,95/495.*
DE FAMILIE DOORZON 15: Het Doorzon gevoel (De Jager) Big Balloon; 8,95/180 *Gekartonneerd 17,95.*

AGENDA

DE PARTIZANEN 3: De berg van de twee draken (Jules/Lebović)12 Loempia; 16,95/340.
DE PARTNERS 13: Sjih (Brugman/Post) Big Balloon; 7,50/145.
DONALD DUCK POCKET 5: Een eend met veel noten op zijn zang: Big Balloon; 6,95/140 *Herdruk.*
DONITO 1: De grot van de Nautilus (Conrad) Dupuis; 5,95/110. *Een kinderstrip van Conrad.*
JIMMY BOY 3: De rode walvis (David) Dupuis; 7,95/160.
JON ROHNER 1: Het bloed van de vulkaan (Font) Arboris; 8,95/180.
LARGO WINCH 2: Groep W (Francq/Van Hamme) Dupuis; 7,95/160 *Gekartonneerd 14,95/298. Was reeds aangekondigd voor juni nu maar hopen dat hij wel uit komt.*
LUCKY LUKE: De Daltons verliezen hun geheugen (Morris/Fauche/Leturgie) Big Balloon; 7,95/160.
OOM DAGOBERT 47: De reünie aan de Yucon: Big Balloon; 6,95/145.
PAPYRUS 14: Het cyclopen eiland (DeGieter) Dupuis; 7,95/160.
RIK RINGERS SPECIAL 2: (Tibet/Duchateau) Lombard; 12,50/225. *Met daarin de delen 43, 44 en 46.*
ROSSO STENTON: Yellow christmas (Micheluzzi) Loempia; 16,90/339.
[SERIE SPOTLIGHT:] MISSOURI 3: Vier maanden (Carpentrie/Giroud) Dupuis; 14,95 *Gekartonneerd.*
STRIPTRIO SPECIAL 4; Lombard; 12,50/235 *In dit deel Hugo 1, Chlorophyl 9, mijnheer Eduard 2.*
SLAINE 3: Koning der koningen (Bisley/Mills) Arboris; 8,95/180 *Harde kaft 17,95/360.*
THE BLACK HAWK LINE 2: In opstand (Staller) Lombard; 8,95/180.
THORGAL 14: Aaricia (Rosinski/Van Hamme) Lombard; 17,50/325. *Harde kaft.*

Niet aangekondigd toch verschenen

ARYANNE 8: De witte dageraad (Guillau/Terence) Himalaya; 19,90/398.
BLAKE EN MORTIMER: De U straal (Jacobs) Dargaud; 9,95/195.
BIJ SJAAK: Rondje van de baas (Cauvin/Carpentier) Dupuis; 7,95/160.
[COLLECTIE CHARLIE 43:] EEN AVONTUUR VAN CONDOR: Het testament van Marius Cassanova (Autheman/Rouseau) Dargaud; 7,95/160.
[COLLECTIE KRONIEKEN 30:] DE RODE DWERG: De nacht van de verlosser (Durand/Bordes) Blitz; 24,95/495. *Van de auteurs van Foc.*
PRINS VALIANT 50 Junior Press; 8,95/180.
ROSSO STENTON 3: De lange nacht (Micheluzzi) Loempia; 16,95.

Op **zaterdag 14 en zondag 15 september** wordt in Valkenswaard alweer het 6de **Brabants Stripspektakel** georganiseerd. Beide dagen beginnen om 10 uur en eindigen om 6 uur. Het kost *f* 2,50 of *f* 1,00 voor mensen onder de een meter. Er zal een ruilbeurs zijn, een expositie van Pats (tekenaar De Rop is aanwezig) en er zijn twee speciale uitgaves te krijgen: een tekening van Hausman, genummerd en gesigneerd en ter plekke door hemzelf ingekleurd en een fles wodka met een label getekend door Ferry. Uiteraard zijn er ook weer tekenaars aanwezig waaronder Windig en De Jong, Voges, Hausman, Ferry, Walthéry, Oosterveer, Denayer, Van der Kroft en Bosschaert. Het Stripspektakel vindt plaats in de evenementenhal van Valkencourt, Past. Heerkensdreef 15, Valkenswaard. Meer informatie bij Johan Gerlings, tel. 04902-16473.

Art Gallery **Comic Sense** in Amsterdam exposeert en verkoopt orgineel werk van striptekenaars. **Tot 13 augustus** hangen er schilderijen, cellen, tekeningen en strips van **Hein de Kort en Eric Schreurs** en is er tevens werk van **Edwin Klerkx** te zien. Van **16 augustus tot 17 september** is er in de Art Gallery een overzichtstentoonstelling van **Benoit, Van de Boogaard, Ong, Van der Meij, De Kort, Schreurs en Klerkx**. Van **20 september tot 22 november** kun je er terecht voor tekeningen en strips van **Bert van der Meij en Lian Ong**. Comic Sense is te vinden aan Singel 417, 1012 WP, Amsterdam. Tel. 020-6249055.

Kamagurka signeert in stripwinkel **Comic Strips** en wel op **7 september**. Hij zal beginnen om 2 uur 's middags en de planning is dat hij het 2 uur vol zal houden. De fans die graag een krabbeltje willen hebben dienen zich te begeven naar de Adegemstraat 85, 2800 Mechelen, tel. 015/20.69.70

KOLOFON

ZozoLala is een onafhankelijk stripinformatieblad, dat wordt uitgegeven door Stichting Zet.El te Arnhem. ZozoLala verschijnt zes keer per jaar en is gratis voor klanten van de op pagina 2 vermelde stripwinkels
FINANCIËN:
Postbank giro 3253937 t.n.v. Stichting Zet.El te Arnhem
ABONNEMENTEN:
Een jaarabonnement (6 nrs.) kost *f* 20,00, een abonnement voor twee jaar (12 nrs.) kost *f* 33,00. Beide zijn te verkrijgen door storting van het bedrag op bovenstaand girorekeningnummer, met vermelding van: Abonnement ZL m.i.v. nr.....
FOREIGN SUBSCRIPTIONS: F 20,00 (1 YEAR) OR F 33,00 (2 YEARS) BY INTERNATIONAL MONEY ORDER PAYABLE TO ZET.EL, ST. ANTONIELAAN 13, 6821 GA ARNHEM, HOLLAND
Druk: SSN Nijmegen
Afwerking: Van den Burg, Weurt
Oplage: 7000 ex.

REDAKTIE:
Carl Bieker, Paul van Gremberghen en Mike Leenders
VORMGEVING EN OPMAAK:
Marije Bijl, Toon Dohmen en Sigge Stegeman
VASTE MEDEWERKERS:
Michel Clessens, Harke Hiddink, Ben Jansen, Willem Ouwerkerk, Inktvis-Prutduktie, Bert van der Meij, Mat Schifferstein, Hedy Stegge, Ina Volmer en Ton van der Wielen
MEDEWERKENDEN AAN DIT NUMMER:
© 1990
Het copyright voor de vormgeving, de artikelen en voor de strips en illustraties berust bij de auteurs en/of de betreffende uitgeverijen. Niets uit de inhoud van dit blad mag worden overgenomen of vermenigvuldigd zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever

REDAKTIEADRES: ST. ANTONIELAAN 13, 6821 GA ARNHEM, NL